כשם שהן תמימים
כך שנותם תמימים

לקוטי שיחות חלק ג · חיי שרה · עמודים 772–780

משיחת ש"פ חיי שרה, מבה"ח כסלו, תשכ"ב · בלשון אידיש

השיחה

שיחה של כבוד קדושת אדמו"ר מליובאוויטש, רבי מנחם מענדל שניאורסאהן, משבת פרשת חיי שרה, שבת מברכים כסלו ה'תשכ"ב — שיחה ולא מאמר: דברים מן ההתוועדות, שנערכו לדפוס בלקוטי שיחות בלשון אידיש

יסוד השיחה

בראשית רבה פרשה נח: "יודע ה' ימי תמימים — כשם שהן תמימים כך שנותם תמימים"; ופרשה נט על "ואברהם זקן בא בימים"

המקור הנדפס

לקוטי שיחות חלק ג, עמודים 772–780 · אחד עשר סעיפים (א–יא) · שלושים ושש הערות

מצוות שאדם מקיים בקביעות, ומצוות שעולות ויורדות אצלו — היכן עבודתו? שבת חיי שרה, מברכים כסלו, כבשנת תשכ"ב: מה שקשה הוא השליחות.

מהדורה מבוארת: השיחה כלשונה, באידיש, קטע אחר קטע, ומתחת לכל קטע ביאור בלשון הקודש שמצטט את לשון הרבי באותיות מודגשות ופותח אותה — עם "לפני הלימוד" לכל סעיף, עיון במקום שהוא נצרך, "תמצית" לכל סעיף, וכל הערות המקור עם מעמד אימות לכל ציון.
הוכן על ידי שמעון רוזנברג · hello@reshimu.ai

על מהדורה זו

איך לקרוא מהדורה זו

כל קטע בנוי משני חלקים. למעלה, על קו זהב, **המקור** — לשון השיחה כפי שנדפסה, באידיש, בלי ניקוד ובלי פתיחת ראשי תיבות. מתחתיו **הביאור** בלשון הקודש: לשון הרבי מצוטטת **באותיות מודגשות**, ולאחר כל ציטוט, באותיות רגילות, פירוש המלים, המקורות, והמהלך. מי שקורא רק את המודגש קורא את השיחה; מי שקורא את הכל לומד אותה עם ביאור. הביאור אינו נושא סמכות מעבר לעצמו; בכל מקום שהוא נראה סותה מן המקור — המקור קובע.

המקור

השיחה נדפסה בלשון אידיש, בחלק ג של לקוטי שיחות. הנוסח כאן הוא הנוסח הדיגיטלי של הכרך, שהושווה מלה במלה לעד שני שנסדר בנפרד — נוסח האידיש שבמהדורת "שיחות באנגלית" של שיחה זו. במקום שהנוסח הדיגיטלי טעה בקריאת האותיות (כגון "וואם" במקום "וואס"), העד השני הכריע, וכל תיקון רשום בדף האימות. במקום שהעד השני פותח ראשי תיבות או מוסיף מלים — נשאר נוסח הדפוס. המקור לא הוקלד מחדש: הוא הועתק בכלי, וכלי בדיקה מאמת שכל קטע וכל הערה זהים לנוסח שבמהדורה האנגלית של אותה שיחה.

סוג ומבנה

זוהי שיחה, לא מאמר. בשיחה אחד עשר סעיפים נדפסים, א עד יא, ומהדורה זו שומרת על החלוקה הנדפסת בדיוק. בכל סעיף אותו סדר — לפני הלימוד, המקור והביאור, עיון במקום שהוא נצרך, ותמצית; ובסעיף ט גם בעבודה, המסומן כהרהור של העורך.

ההערות ומעמדן

ההערות מביאות את כל שלושים ושש ההערות הנדפסות, כלשון הדפוס. לכל ציון מעמד כפי שצוין — חיבור אמיתי, מובא כפי שנדפס, והמקום הפנימי לא נבדק כאן בנפרד. שום דבר אינו מתוקן בשתיקה.

למה שיחה זו

מפני שהיא שיחה של שבת חיי שרה ומברכים כסלו, וכך חלה השבת גם השנה, תשפ"ז. ומפני שאלתה: יש עבודה עם עצמו ויש עבודה בעולם, והן הפכיות — מה פירוש להיות "תמים", ואיך נוגע הדבר למצוות שאצל האדם עולות ויורדות.

דרך הביאור

הביאור נכתב מן המקור. כתובתו היא הלומד את השיחה בלשונה ורוצה את ההקשר בלי לצאת מן הלשון: מלים באידיש מתפרשות במקומן; מונחי הרבי — תמימים, זקן, בא בימים, קו, תהו, התכללות, דירה בתחתונים — נשמרים ומוסברים בפעם הראשונה בסעיף; כל משפט במקור מצוטט ונפתח. הביאור אינו טוען דבר שאינו נובע מן המקור או מן המקורות שבהערות. המהדורה האנגלית של אותה שיחה שימשה כמתווה המהלך — מה יש לומר; המקור קובע כיצד אמר זאת הרבי.

המהלך בקצרה

אחד עשר מהלכים, שלוש שאלות: למה שרה דוקא, מה מוסיף "תמימים" על "צדיקים", ולמה "כשם שהן תמימים" הוא הסיבה ל"כך שנותם תמימים"?

השאלות	א	המדרש מביא את שרה כדוגמה לצדיקים ש"שנותם תמימים". למה היא, מה פירוש "תמימים", ולמה תלוי זה בזה?
אברהם	ב	"זקן בא בימים" — לא מעלות חיצוניות של מראה ושנים; הן מבטאות את גדולתו של אברהם.
שתי מעלות	ג	**זקן — שקנה חכמה**: שלימות נפשו. **בא בימים**: כל יום מלא מצוות — פעולה בימים עצמם.
תורה ומצוות	ד	תורה משלימה את הנפש; מצוות מבררות את העולם, שהוא בגדר זמן — ובפרט הדברים המשתנים, התחתון שבתחתונים.
שני הפכים	ה	הבית יוסף: חיבור השולחן ערוך בא במקום מסירות הנפש שהובטחה לו. אצל אברהם — שתיהן בשלימות.
שני אלפים תורה	ו	מתן תורה ביטל את הגזירה בין עליונים לתחתונים. לפני אברהם — קו אחד, כדרך התהו; אברהם חיבר את שני הקוים.
ההוראה	ז	יש שרק פועלים בעולם ושוכחים את עצמם, ויש שרק עסוקים בעצמם. צריך את שני הקוים יחד.
ההדגשה	ח	חסידות מדגישה את "בא בימים": תענוג הבורא שבמעשים בעולם הזה אין לו ערך לתענוג הנברא.
בתוך האדם	ט	המצוות המשתנות אצל האדם הן שליחותו המיוחדת — לכן היצר מתנגד להן. לא להתייאש; להתחזק דוקא שם.
התשובות	י	צדיק יכול להיות בקו אחד; תמים — בשניהם. "שנה" מלשון "שינוי". אברהם ושרה פתחו את סדר התורה.
כסלו	יא	החודש השלישי מתשרי, שבו נתגלתה פנימיות התורה — שם אין קושיות ומחלוקות, רק שלום והתכללות.

שלוש שאלות על "כשם שהן תמימים כך שנותם תמימים"

לפני הלימוד

אות א

המדרש פותח את פרשת חיי שרה בפסוק מתהלים, "יודע ה' ימי תמימים", ודורש בו: "כשם שהן תמימים כך שנותם תמימים" — כמו שהצדיקים שלמים, כך שנותיהם שלמות; ושרה היא הדוגמא. הרבי מעמיד על המדרש הזה שלוש שאלות: הרבה צדיקים וצדקניות זכו לשנים שלמות, ולמה דוקא שרה היא הדוגמא? מה מוסיף התואר "תמימים" על התואר "צדיקים"? ולמה תולה המדרש את שלימות השנים דוקא בשלימות האדם? את שלושתן הוא משאיר פתוחות, ובאות ב פונה למדרש אחר, על אברהם.

מונחים: תמימים — שלמים, שאין בהם חסרון כלל; "שנותם תמימים" — שנים שלא חסר מהן דבר. **צדיקים** — מי שמקיימים את המצוות; ובתניא פרק י', הצדיק הוא מי שאין בו עוד רע להילחם בו. **כשם... כך** — לשון השוואה שיש בה קשר של סיבה ומסובב, ולא מקרה בעלמא.

סעיף א

א. אויפן פסוק "ויהיו חיי שרה וגו", ברענגט דער מדרש[1] דעם פסוק[2] "יודע ה' ימי תמימים וגו", און ער טייטשט: "כשם שהן תמימים כך שנותם תמימים" (פונקט ווי זיי (די צדיקים - דערמאנט אין פסוק פאר דעם) זיינען גאנצע, אזוי זיינען אויך זייערע יארן גאנצע). און דער מדרש ברענגט דערויף א דוגמא פון שרה'ן, וואס אירע יארן זיינען געווען תמימים, פון די יארן וואס מען האט איר באשטימט האט גארניט געפעלט.

א. אויפן פסוק "ויהיו חיי שרה וגו", ברענגט דער מדרש דעם פסוק "יודע ה' ימי תמימים וגו" — על הפסוק הפותח את הפרשה, "ויהיו חיי שרה", מביא המדרש — בראשית רבה פרשה נח, א, כמצוין בהערה 1 — פסוק מספר תהלים, פרק לז פסוק יח (הערה 2): "יודע ה' ימי תמימים". המדרש מחבר את חיי שרה אל "ימי תמימים" שבתהלים, ומכאן נפתחת כל השיחה. **און ער טייטשט: "כשם שהן תמימים כך שנותם תמימים"** — "טייטשט" פירושו מפרש: כך מפרש המדרש את הפסוק — כשם שהם עצמם תמימים, כך שנותיהם תמימות. **(פונקט ווי זיי (די צדיקים - דערמאנט אין פסוק פאר דעם) זיינען גאנצע, אזוי זיינען אויך זייערע יארן גאנצע).** — והרבי מתרגם את לשון המדרש בסוגריים: "גאנצע" — שלמים. כמו שהם, כלומר הצדיקים הנזכרים בפסוק שלפני זה, שלמים, כך גם שנותיהם שלמות. "תמים" פירושו שלם, שאין בו חלק חסר. **און דער מדרש ברענגט דערויף א דוגמא פון שרה'ן, וואס אירע יארן זיינען געווען תמימים,** — ועל כך מביא המדרש דוגמא משרה, ששנותיה היו תמימות. **פון די יארן וואס מען האט איר באשטימט האט גארניט געפעלט.** — "באשטימט" — שנקבעו לה: מכל השנים שנקצבו לה מן השמים לא חסר דבר. זהו פשוטו של המדרש, ועליו יבואו עכשיו השאלות.

סעיף א

דארף מען פארשטיין: עס זיינען דאך געווען א סך צדיקים און צדקניות פאר שרה'ן און נאך שרה'ן, וואס אויך זייערע יארן זיינען געווען תמימים. -פארוואס ברענגט ער א דוגמא דוקא פון שרה'ן?

דארף מען פארשטיין: עס זיינען דאך געווען א סך צדיקים און צדקניות פאר שרה'ן און נאך שרה'ן, — "דארף מען פארשטיין" — צריך להבין. הרי היו צדיקים וצדקניות רבים לפני שרה ואחריה, **וואס אויך זייערע יארן זיינען געווען תמימים.** — שגם שנותיהם היו שלמות, ולא חסר מהן כלום. **-פארוואס ברענגט ער א דוגמא דוקא פון שרה'ן?** — ואם כן, למה בחר המדרש להביא את הדוגמא דוקא משרה? אילו היתה הכוונה רק לומר שלצדיקים יש שנים שלמות, כל צדיק היה יכול לשמש דוגמא. זו השאלה הראשונה מן השלוש.

סעיף א

אין פשטות קען מען ענטפערן: אלע צדיקים, וויבאלד זיי האבן מקיים געווען דעם "ועבדתם את ה' אלקיכם", זיי האבן שטענדיק געדינט דעם אויבערשטן, האט זיי אויך דער אויבערשטער פאר דעם צוריק־געצאלט מיט דער ברכה וואס שטייט דערביי[3], "את מספר ימיך אמלא", ער האט זיי געגעבן גאנצע, פולע יארן. איז קיין חידוש ניט אז זייערע יארן זיינען געווען תמימים (און ביי די צדיקים, וואס צוליב א זייטיקער סיבה האט מען אראפגענומען פון זייערע באשטימטע יארן, האט ביי זיי טאקע געפעלט פון זייער פולער צאל יארן)[4], אבער שרה, וואס איז נפטר געווארן פלוצלונג צוליב א זייטיקער סיבה - "פרחה נשמתה" פון דער בשורה פון עקידת יצחק[5] - איז עס א חידוש, אז פונדעסטוועגן זיינען אירע יארן געווען גאנצע.

אין פשטות קען מען ענטפערן: אלע צדיקים, וויבאלד זיי האבן מקיים געווען דעם "ועבדתם את ה' אלקיכם", — בדרך הפשט אפשר לענות: כל הצדיקים, מכיון שקיימו את הציווי "ועבדתם את ה' אלקיכם", **זיי האבן שטענדיק געדינט דעם אויבערשטן,** — ועבדו את הקדוש ברוך הוא תמיד, **האט זיי אויך דער אויבערשטער פאר דעם צוריק־געצאלט מיט דער ברכה וואס שטייט דערביי, "את מספר ימיך אמלא",** — "צוריק־געצאלט" — שילם להם בחזרה: גמל להם הקדוש ברוך הוא בברכה הכתובה שם באותו פסוק, בספר שמות פרק כג פסוק כו (הערה 3), "את מספר ימיך אמלא". **ער האט זיי געגעבן גאנצע, פולע יארן.** — הוא נתן להם שנים שלמות ומלאות. **איז קיין חידוש ניט אז זייערע יארן זיינען געווען תמימים** — ואם כן אין שום חידוש בכך ששנותיהם היו תמימות; זהו השכר המפורש בתורה. **(און ביי די צדיקים, וואס צוליב א זייטיקער סיבה האט מען אראפגענומען פון זייערע באשטימטע יארן, האט ביי זיי טאקע געפעלט פון זייער פולער צאל יארן),** — "זייטיקער סיבה" — סיבה צדדית, מן החוץ. ובצדיקים שבגלל סיבה צדדית נגרע מן השנים שנקצבו להם, באמת חסר מן המספר המלא. ובהערה 4 מביא הרבי דוגמא: בבראשית רבה פרשה סג, יב, חמש השנים שמנע הקדוש ברוך הוא מחייו של אברהם. **אבער שרה, וואס איז נפטר געווארן פלוצלונג צוליב א זייטיקער סיבה** — אבל שרה נפטרה פתאום, מחמת סיבה צדדית, **- "פרחה נשמתה" פון דער בשורה פון עקידת יצחק -** — "פרחה נשמתה" מן הבשורה על עקידת יצחק. ובהערה 5 מביא הרבי שני פירושים: מן הבשורה המצערת שיצחק נעקד (בראשית רבה פרשה נח, ה, וראה פרקי דרבי אליעזר פרק לב), או מרוב שמחה — כפירוש ריב"א על התורה, שמביא דוגמא מכתובות דף סב עמוד ב, או כמסופר בספר הישר. **איז עס א חידוש, אז פונדעסטוועגן זיינען אירע יארן געווען גאנצע.** — ובה יש חידוש: למרות שמיתתה נראתה פתאומית ובטרם עת, בכל זאת היו שנותיה שלמות. המדרש מדגיש שלא חסר לה דבר אף שלכאורה נקטעו חייה. זהו תירוץ ראשון לשאלה למה דוקא שרה.

סעיף א

וויבאלד אבער אז ענינים אין תורה זיינען זייער בדיוק, מוז מען זאגן אז דאס וואס דער מדרש ברענגט די דוגמא פון שרהן, איז עס ניט בלויז צוליב דער נייעס וואס אין דעם, אז א זייטיקע סיבה האט ניט אנגעריכט דעם ענין פון שנותם תמימים (וואס דאס גיט דאך ניט צו בהבנת הענין עצמו), נאר אויך, ובעיקר, צוליב דעם וואס דער תוכן הענין פון "שנותם תמימים" האט א ספעציעלע שייכות צו שרהן, מערער ווי צו אנדערע צדיקים.

וויבאלד אבער אז ענינים אין תורה זיינען זייער בדיוק, — אבל מכיון שדברי תורה מדוייקים מאד, **מוז מען זאגן אז דאס וואס דער מדרש ברענגט די דוגמא פון שרהן,** — מוכרחים לומר שמה שהמדרש מביא את הדוגמא משרה **איז עס ניט בלויז צוליב דער נייעס וואס אין דעם, אז א זייטיקע סיבה האט ניט אנגעריכט דעם ענין פון שנותם תמימים** — אינו רק בשביל החידוש שבדבר, "נייעס" — החידוש, הדבר החדש: שסיבה צדדית לא נגעה בענין "שנותם תמימים". **(וואס דאס גיט דאך ניט צו בהבנת הענין עצמו),** — שהרי חידוש כזה אינו מוסיף מאומה להבנת הענין עצמו, מהו "תמים" ומהן "שנים תמימות"; הוא רק מספר עובדה על שרה. **נאר אויך, ובעיקר, צוליב דעם וואס דער תוכן הענין פון "שנותם תמימים" האט א ספעציעלע שייכות צו שרהן,** — אלא גם, ועיקר, מפני שתוכן הענין של "שנותם תמימים" שייך במיוחד לשרה, **מערער ווי צו אנדערע צדיקים.** — יותר מאשר לצדיקים אחרים. הרבי אינו מסתפק בפרט היסטורי מעניין; צריך להיות דבר מה בשרה עצמה, בתוכן חייה, שבגללו היא הדוגמא של "שנותם תמימים". התשובה תבוא רק בסוף השיחה.

סעיף א

אויך דארף מען פארשטיין, וואס מיינט דער מדרש מיט די ווערטער "הן (די צדיקים) תמימים". מ'קען ניט זאגן או ער מיינט זייער מקיים זיין תרי"ג מצוות - ווייל דאס איז דאך פארשטאנדיק פון דעם וואס זיי ווערן געהרופן צדיקים, אפילו לויט דעם פירוש הפשוט פון דעם נאמען צדיק, ובפרט ווי דער תואר צדיק ווערט ערקלערט אין תניא[6] דערפון וואס דער מדרש באנוצט דא דעם תואר תמימים איז א באווייז או ער מיינט דא נאך א מעלה, אין צוגאב צו זייער קיום המצוות. דארף מען פארשטיין וואס איז די מעלה פון "הן תמימים".

אויך דארף מען פארשטיין, וואס מיינט דער מדרש מיט די ווערטער "הן (די צדיקים) תמימים". — השאלה השניה: עוד צריך להבין, מה כוונת המדרש במלים "הן תמימים" — שהצדיקים עצמם תמימים. **מ'קען ניט זאגן או ער מיינט זייער מקיים זיין תרי"ג מצוות** — אי אפשר לומר שכוונתו לקיום שש מאות ושלש עשרה המצוות, **- ווייל דאס איז דאך פארשטאנדיק פון דעם וואס זיי ווערן געהרופן צדיקים,** — שהרי זה מובן כבר מכך שהם נקראים צדיקים; **אפילו לויט דעם פירוש הפשוט פון דעם נאמען צדיק,** — אפילו לפי הפירוש הפשוט של השם "צדיק", מי שמקיים את המצוות, **ובפרט ווי דער תואר צדיק ווערט ערקלערט אין תניא** — וכל שכן לפי ביאור התואר "צדיק" בתניא, פרק י (הערה 6), שהצדיק הוא מי שאין בו עוד רע להילחם בו; ובודאי שהוא מקיים את כל המצוות. **דערפון וואס דער מדרש באנוצט דא דעם תואר תמימים איז א באווייז או ער מיינט דא נאך א מעלה, אין צוגאב צו זייער קיום המצוות.** — "באנוצט" — משתמש; "באווייז" — ראיה: מכך שהמדרש משתמש כאן בתואר "תמימים", ולא הסתפק ב"צדיקים", יש ראיה שהוא מתכוון למעלה נוספת, מעבר לקיום המצוות. **דארף מען פארשטיין וואס איז די מעלה פון "הן תמימים".** — ואם כן צריך להבין: מהי המעלה של "הן תמימים", מה יש בתמים שאין בצדיק?

סעיף א

נאך א זאך: וועז די תורה פארגלייכט צוויי ענינים, איז עס ניט צוליב א צופעליקע שייכות, נאר ווייל איין ענין איז פארבונדן אדער איז א סיבה אויפן צווייטן. דערפאר, וויבאלד דער מדרש זאגט "כשם שהן תמימים כך שנותם תמימים" איז דערפון פארשטאנדיק אז "הן תמימים" איז שייך אדער ברענגט צו דעם אז ס'זאל זיין "שנותם תמימים". לכאורה, דאס וואס זיי זיינען געווען צדיקים, און זיי האבן געטאן זייער עבודה אין קיום המצוות, איז א גענוגענדע סיבה צו "שנותם תמימים" (און ווי אויבן דערמאנט, אז דורך "ועבדתם את ה' אלקיכם" האט מען דעם שכר פון "את מספר ימיך אמלא"), דארף מען פארשטיין, ווי אזוי פארבינדט עס דער מדרש דוקא דערמיט וואס זיי זיינען געווען תמימים?

נאך א זאך: וועז די תורה פארגלייכט צוויי ענינים, איז עס ניט צוליב א צופעליקע שייכות, — והשאלה השלישית. "פארגלייכט" — משווה: כשהתורה משווה שני ענינים, אין זה מפני קשר מקרי, **נאר ווייל איין ענין איז פארבונדן אדער איז א סיבה אויפן צווייטן.** — אלא מפני שענין אחד קשור בשני, או שהוא סיבה לו. **דערפאר, וויבאלד דער מדרש זאגט "כשם שהן תמימים כך שנותם תמימים"** — לכן, מכיון שהמדרש אומר "כשם... כך", **איז דערפון פארשטאנדיק אז "הן תמימים" איז שייך אדער ברענגט צו דעם אז ס'זאל זיין "שנותם תמימים".** — מובן מזה ש"הן תמימים" שייך ל"שנותם תמימים", או גורם לו. לשון "כשם... כך" היא לשון של סיבה ומסובב, ולא צירוף מקרי. **לכאורה, דאס וואס זיי זיינען געווען צדיקים, און זיי האבן געטאן זייער עבודה אין קיום המצוות,** — אבל לכאורה, עצם היותם צדיקים, שעשו את עבודתם בקיום המצוות, **איז א גענוגענדע סיבה צו "שנותם תמימים"** — "געגענגדע" — מספיקה: זו סיבה מספקת ל"שנותם תמימים", **(און ווי אויבן דערמאנט, אז דורך "ועבדתם את ה' אלקיכם" האט מען דעם שכר פון "את מספר ימיך אמלא"),** — כמו שנאמר לעיל: על ידי "ועבדתם את ה' אלקיכם" זוכים לשכר "את מספר ימיך אמלא". **דארף מען פארשטיין, ווי אזוי פארבינדט עס דער מדרש דוקא דערמיט וואס זיי זיינען געווען תמימים?** — ואם כן צריך להבין: איך קושר המדרש את שלימות השנים דוקא בכך שהיו תמימים, ולא בכך שהיו צדיקים?

עיון

שלוש שאלות שנשארות פתוחות

אות א מסתיימת בשלוש שאלות בלי תשובה: (1) למה שרה היא הדוגמא; (2) מה מוסיף "תמימים" על "צדיקים"; (3) למה "תמימים" הוא הסיבה לשנים שלמות, כשקיום המצוות לבדו כבר מביא אריכות ימים. הרבי יענה עליהן רק באות י, אחרי שיבנה מבנה שלם ממדרש שני, על אברהם. מי שלומד את השיחה כראוי מחזיק את שלוש השאלות פתוחות לאורך כל הדרך.

תמצית

המדרש קורא לצדיקים "תמימים" ואומר ששנותיהם שלמות "כשם" שהם שלמים — ושרה היא הדוגמא. למה דוקא שרה, מה מוסיף "תמים" על "צדיק", ולמה שלימות האדם היא הסיבה לשלימות שנותיו?

אברהם — "זקן" ו"בא בימים"

לפני הלימוד

אות ב

מדרש שני באותה פרשה, על הפסוק "ואברהם זקן בא בימים" (בראשית כד, א): יש אדם שהוא זקן ואינו בא בימים, ויש בא בימים ואינו זקן; אצל אברהם היו שניהם. המפרשים בדרך הפשט מבינים זאת כהתאמה בין המראה לבין הגיל. הרבי מקשה: אלו מעלות חיצוניות, שאינן אומרות דבר על גדולתו של אברהם — היחיד שעבד את ה' האחד בדורו, הראשון ש"התחיל להאיר", זה שעמו התחילו שני אלפים שנות תורה.

מונחים: זקן — כאן בפשוטו: מי שנראה זקן. **בא בימים** — מי שבא בשנים, מבוגר בגילו. **שני אלפים תורה** — לפי הגמרא בעבודה זרה דף ט, אחרי "שני אלפים תוהו" באה תקופה של שני אלפים שנות תורה, והיא מתחילה מאברהם.

סעיף ב

ב. אין דער זעלבער סדרה זאגט דער מדרש[7] אויפן פסוק "ואברהם זקן בא בימים": "יש לך אדם שהוא בזקנה ואינו בימים, בימים ואינו בזקנה, אבל כאן זקנה כנגד זקנה כנגד ימים וימים כנגד זקנה", - אז ס'קען זיין א מענטש וואס האט בלויז איינע פון די ביידע, אדער "זקן" אדער "בא בימים", אבער אברהם האט געהאט ביידע: "זקן" און "בא בימים".

ב. אין דער זעלבער סדרה זאגט דער מדרש אויפן פסוק "ואברהם זקן בא בימים": — באותה פרשה עצמה, פרשת חיי שרה, אומר המדרש — בראשית רבה פרשה נט, ו, כמצוין בהערה 7 — על הפסוק "ואברהם זקן בא בימים": **"יש לך אדם שהוא בזקנה ואינו בימים, בימים ואינו בזקנה, אבל כאן זקנה כנגד ימים וימים כנגד זקנה",** — יש אדם שיש בו זקנה ואין בו ימים, ויש שיש בו ימים ואין בו זקנה; אבל כאן, אצל אברהם, הזקנה מכוונת כנגד הימים, והימים כנגד הזקנה. **- אז ס'קען זיין א מענטש וואס האט בלויז איינע פון די ביידע, אדער "זקן" אדער "בא בימים",** — והרבי מפרש: יתכן אדם שיש לו רק אחת משתי המעלות, או "זקן" או "בא בימים", **אבער אברהם האט געהאט ביידע: "זקן" און "בא בימים".** — אבל לאברהם היו שתיהן יחד, גם "זקן" וגם "בא בימים". המדרש רואה בצירוף הזה שבח מיוחד לאברהם.

סעיף ב

די מפרשי המדרש, וואס טייטשן אין פשטות, לערנען דא דעם פשט, אז עס קען געמאלט זיין אז א מענטש זאל זיין "זקן" און דאך ניט "בא בימים" - ווי ר' אלעזר בן עזרי' וואס איז געווארן א "זקן" צו אכצן יאר[8] - און ס'קען אויך זיין "בא בימים" אן "זקנה", אז זייענדיק אלט אין יארן איז ער יונג לויטן אויסזען.

די מפרשי המדרש, וואס טייטשן אין פשטות, לערנען דא דעם פשט, — מפרשי המדרש, המפרשים אותו בדרך הפשט, לומדים כאן כך: **אז עס קען געמאלט זיין אז א מענטש זאל זיין "זקן" און דאך ניט "בא בימים"** — יתכן שאדם יהיה "זקן" ובכל זאת לא "בא בימים", **- ווי ר' אלעזר בן עזרי' וואס איז געווארן א "זקן" צו אכצן יאר -** — כמו רבי אלעזר בן עזריה, שנעשה "זקן" בן שמונה עשרה שנה; כמבואר בברכות דף כח עמוד א (הערה 8), שכאשר מינוהו לנשיא נעשה זקנו לבנה בן לילה, אף שבשנים היה צעיר. **און ס'קען אויך זיין "בא בימים" אן "זקנה", אז זייענדיק אלט אין יארן איז ער יונג לויטן אויסזען.** — ויתכן גם להיפך, "בא בימים" בלי "זקנה": "לויטן אויסזען" — לפי המראה; שהוא זקן בשנים ובכל זאת צעיר במראהו. ולפי זה, שבחו של אברהם הוא שגילו ומראהו היו מתאימים זה לזה.

סעיף ב

לויט דעם פירוש איז ניט פארשטאנדיק: לכאורה זיינען די צוויי מעלות -"זקן" און "בא בימים" - אויסערלעכע זייטיקע מעלות וואס דריקן ניט אויס די גרויסקייט פון אברהם אבינו: "אחד הי' אברהם"[9] (דער איינציקער אין זיין צייט וואס האט געדינט צו ה' אחד); דער ערשטער ש"התחיל להאיר"[10], וואס האט אנגעהויבן באלייכטן די וועלט מיט ג־טלעכקייט; אברהם אבינו איז געווען דער מיט וועמען עס האט זיך אנגעפאנגען די תקופה פון "שני אלפים תורה"[11] (צו לערנען און פארשפרייטן תורה אין וועלט). פון דעם אבער וואס די תורה באצייכנט אברהם'ן מיט די צוויי מעלות, איז פארשטאנדיק, אז אין זיי דריקט זיך אויס די באזונדערע גרויסקייט פון אברהם אבינו.

לויט דעם פירוש איז ניט פארשטאנדיק: — לפי פירוש זה אין הדבר מובן: **לכאורה זיינען די צוויי מעלות -"זקן" און "בא בימים" - אויסערלעכע זייטיקע מעלות** — לכאורה שתי המעלות האלו, "זקן" ו"בא בימים", הן מעלות חיצוניות וצדדיות, **וואס דריקן ניט אויס די גרויסקייט פון אברהם אבינו:** — שאינן מבטאות את גדולתו של אברהם אבינו. ובמה היתה גדולתו? הרבי מונה שלושה דברים: **"אחד הי' אברהם" (דער איינציקער אין זיין צייט וואס האט געדינט צו ה' אחד);** — "אחד היה אברהם", כלשון הפסוק ביחזקאל פרק לג פסוק כד (הערה 9): הוא היה היחיד בזמנו שעבד את ה' האחד. ובהערה מפנה הרבי לפירוש הצמח צדק על פסוק זה, הנעתק בספר המאמרים, כמצוין שם בהערה. **דער ערשטער ש"התחיל להאיר", וואס האט אנגעהויבן באלייכטן די וועלט מיט ג־טלעכקייט;** — הראשון ש"התחיל להאיר" — שמות רבה פרשה טו, כו, ובראשית רבה פרשה ב, ג (הערה 10): הוא שהתחיל להאיר את העולם באלקות. **אברהם אבינו איז געווען דער מיט וועמען עס האט זיך אנגעפאנגען די תקופה פון "שני אלפים תורה" (צו לערנען און פארשפרייטן תורה אין וועלט).** — ועם אברהם אבינו התחילה תקופת "שני אלפים תורה", כמבואר בעבודה זרה דף ט עמוד א (הערה 11): התקופה של לימוד התורה והפצתה בעולם. מה ענין זקן במראה וגיל מבוגר לגדולה כזו? **פון דעם אבער וואס די תורה באצייכנט אברהם'ן מיט די צוויי מעלות,** — אבל מכך שהתורה מתארת את אברהם דוקא בשתי המעלות האלו, **איז פארשטאנדיק, אז אין זיי דריקט זיך אויס די באזונדערע גרויסקייט פון אברהם אבינו.** — מובן שבהן מתבטאת גדולתו המיוחדת של אברהם אבינו. זקן לבן ושנים רבות אינם יכולים להיות עיקר הכוונה; "זקן" ו"בא בימים" מוכרחים לומר דבר עמוק יותר.

תמצית

המדרש משבח את אברהם על שהיו בו גם "זקן" וגם "בא בימים". אם מפרשים זאת כמראה וגיל, אין בזה כלום על מי שייסד את עבודת ה' האחד ואת תקופת התורה. אם כן, שתי המלים מוכרחות לומר יותר.

"זה שקנה חכמה" — ובא בכל ימיו

לפני הלימוד

אות ג

רבותינו זכרונם לברכה מפרשים את שתי המלים אחרת. "זקן" — "זה שקנה חכמה". "בא בימים" — שבא עם כל ימיו: לא עבר יום שבו לא קיים מצוות. אלו שני סוגים שונים של מעלה — האחת נוגעת לשלימות הנשמה, השניה למה שנפעל בימים עצמם. ומכאן הדיוק ב"ימים": אילו המצוות היו נוגעות רק לשלימות הנשמה, לא היה הבדל אם נעשו בכל יום או כולן ביום אחד.

מונחים: קנין — קניה; דבר שנעשה שלו של האדם, בתוכו. **אויפטאן** — לפעול, להשיג פעולה בדבר שמחוץ לאדם. **ממשיך זיין** — להמשיך, להוריד ולהכניס אל תוך הדבר.

סעיף ג

ג. די מעלות פון "זקן" און "בא בימים" טייטשן רז"ל: "זקן - זה שקנה חכמה"[12] (זקן ווערט געראפן דער וואס "קויפט" חכמה); "בא בימים" - ער איז געקומען מיט אלע טעג[13], אז עס האט ניט געפעלט קיין איין טאג אין וועלכן אברהם האט ניט מקיים געווען מצוות (דאס וואס איז געווען מצוה אין זיינע צייטן, פאר מתן תורה).

ג. די מעלות פון "זקן" און "בא בימים" טייטשן רז"ל: — את המעלות "זקן" ו"בא בימים" מפרשים רבותינו זכרונם לברכה אחרת מן הפשט שבאות ב: **"זקן - זה שקנה חכמה"** — כך היא הדרשה בקדושין דף לב עמוד ב (הערה 12): "זקן" — "זה קנה", בדרך נוטריקון. ובהערה מציין הרבי שכך היא הגירסא, וכפירוש רש"י שם — לשון נוטריקון; וכפי שמדייק בזה בספר טעמי מצוות בסוף פרשת קדושים — "כי הוא נקרא זה". **(זקן ווערט געראפן דער וואס "קויפט" חכמה);** — "קויפט" — קונה: זקן נקרא מי ש"קונה" חכמה, כמי שקונה חפץ ועושה אותו לשלו. **"בא בימים" - ער איז געקומען מיט אלע טעג,** — ו"בא בימים" פירושו שבא עם כל ימיו — כמובא בזוהר חלק א דף רכד עמוד א, ובתורה אור, כמצוין בהערה 13. **אז עס האט ניט געפעלט קיין איין טאג אין וועלכן אברהם האט ניט מקיים געווען מצוות** — שלא חסר אפילו יום אחד שבו לא קיים אברהם מצוות; **(דאס וואס איז געווען מצוה אין זיינע צייטן, פאר מתן תורה).** — כלומר, מה שהיה מצוה בזמנו, לפני מתן תורה. כל יום ויום מימיו היה מלא במצוות.

סעיף ג

דאס הייסט, אז די צוויי מעלות טיילן זיך אין צוויי באזונדערע סוגים: די מעלה פון "זקן" האט צו טאן מיט דער שלימות פון זיין נשמה, אז ער האט קונה געווען חכמה בנפשו. און די מעלה פון "בא בימים" באשטייט אין דעם וואס ער האט אויפגעטאן און ממשיך געווען אין די ימים, אז יעדן טאג האט ער אויסגעפילט מיט מצוות.

דאס הייסט, אז די צוויי מעלות טיילן זיך אין צוויי באזונדערע סוגים: — פירוש הדבר: שתי המעלות מתחלקות לשני סוגים נפרדים. **די מעלה פון "זקן" האט צו טאן מיט דער שלימות פון זיין נשמה, אז ער האט קונה געווען חכמה בנפשו.** — מעלת "זקן" שייכת לשלימות נשמתו: שקנה חכמה בתוך נפשו, והחכמה נעשתה חלק ממנו. **און די מעלה פון "בא בימים" באשטייט אין דעם וואס ער האט אויפגעטאן און ממשיך געווען אין די ימים,** — ואילו מעלת "בא בימים" עניינה מה שפעל והמשיך בתוך הימים עצמם — "אויפגעטאן" — פעל, השיג; **אז יעדן טאג האט ער אויסגעפילט מיט מצוות.** — שכל יום ויום מילא במצוות. האחת פונה פנימה, אל האדם עצמו; השניה פונה החוצה, אל הימים שבהם הוא חי.

סעיף ג

דערמיט איז פארשטאנדיק דער דיוק "בא בימים", אז יעדער טאג איז אנגעפילט מיט מצוות: וועז דער קיום המצוות וואלט געווען נוגע נאר צו דער שלימות פון זיין נשמה, וואלט דאן ניט געווען קיין אונטערשייד צי ער איז מקיים יעדן טאג באזונדער מצוות, אדער ער איז מקיים די זעלבע צאל מצוות במשך פון בלויז איין טאג פון די אלע טעג, ווייל אין שייכות צו זיין נשמה האט ער דאך אלץ די זעלבע צאל מצוות. מוז מען דעריבער זאגן, אז די מעלה פון "בא בימים" איז צו אויפטאן אין די טעג, דערפאר איז דא באווארנט געווארן אז יעדער טאג איז געווען מלא מיט מצוות.

דערמיט איז פארשטאנדיק דער דיוק "בא בימים", אז יעדער טאג איז אנגעפילט מיט מצוות: — בזה מובן הדיוק שבלשון "בא בימים", שכל יום מלא במצוות. **וועז דער קיום המצוות וואלט געווען נוגע נאר צו דער שלימות פון זיין נשמה,** — אילו קיום המצוות היה נוגע רק לשלימות נשמתו, **וואלט דאן ניט געווען קיין אונטערשייד צי ער איז מקיים יעדן טאג באזונדער מצוות,** — לא היה אז שום הבדל אם הוא מקיים מצוות בכל יום בפני עצמו, **אדער ער איז מקיים די זעלבע צאל מצוות במשך פון בלויז איין טאג פון די אלע טעג,** — או שהוא מקיים אותו מספר מצוות במשך יום אחד בלבד מכל אותם הימים; **ווייל אין שייכות צו זיין נשמה האט ער דאך אלץ די זעלבע צאל מצוות.** — שהרי ביחס לנשמתו, סוף סוף יש לו אותו מספר מצוות; לנשמה אין נפקא מינה מתי נעשו. **מוז מען דעריבער זאגן, אז די מעלה פון "בא בימים" איז צו אויפטאן אין די טעג,** — לכן מוכרחים לומר שמעלת "בא בימים" היא לפעול בתוך הימים עצמם; **דערפאר איז דא באווארנט געווארן אז יעדער טאג איז געווען מלא מיט מצוות.** — ומשום כך מודגש כאן "באווארנט" — הודגש, נשמר בקפידה — שכל יום ויום היה מלא במצוות. אילו המטרה היתה רק העושה, לוח הימים לא היה משנה; מכיון שהמטרה היא הימים עצמם, צריך להגיע לכל אחד מהם.

תמצית

"זקן" — שקנה חכמה: שלימות נשמתו של האדם. "בא בימים" — שמילא כל יום במצוות: פעולה בתוך הימים עצמם. המלה "ימים" מוכיחה שהמעלה השניה נוגעת לעולם, ולא לאדם עצמו.

התורה משלימה את הנפש; המצוות מזככות את העולם

לפני הלימוד

אות ד

הרבי מעמיד את שתי המעלות על ההבדל היסודי בין תורה למצוות. התורה היא חכמתו של הקדוש ברוך הוא, שכל ורוחניות; הלומד אותה משלים את נפשו — ולכן "שקנה חכמה". המצוות מלובשות בדברים גשמיים, ותכליתן להאיר את העולם הגשמי ולעשותו דירה לו יתברך בתחתונים — ולכן "ימים", שהעולם מוגדר בגדר הזמן. ו"ימים" מכוון דוקא לחלק העולם שהזמן משנה אותו, מפני שהדרגה התחתונה ביותר היא תכלית הבריאה.

מונחים: דירה בתחתונים — "נתאוה הקדוש ברוך הוא להיות לו דירה בתחתונים" (מדרש תנחומא, נשא), כמובא ומבואר בתניא פרק לו: תכלית הבריאה היא שהעולם התחתון יהיה מקום משכן לו יתברך. **זיכוך** — זיכוך, טיהור וליבון החומר הגשמי. **גדר הזמן** — הגבול וההגדרה של הזמן, שהעולם נתון בהם.

סעיף ד

ד. די ערקלערונג פון דעם ענין: דער אלגעמיינער אונטערשייד צווישן תורה און מצוות איז[14], וואס תורה -חכמתו של הקב"ה - איז שכל ורוחניות, און דורך דעם וואס א איד לערנט תורה קומט צו שלימות אין זיין נפש; מצוות זיינען אנגעטאן אין גשמיות'דיקע זאכן, איז זייער ענין בעיקר ניט אזוי צוליב דער שלימות פון זיין נפש נאר צוליב באלייכטן די גשמיות'דיקע וועלט, מאכן פון וועלט א דירה לו יתברך בתחתונים.

ד. די ערקלערונג פון דעם ענין: — ביאור הענין: **דער אלגעמיינער אונטערשייד צווישן תורה און מצוות איז,** — ההבדל הכללי בין תורה למצוות — כמבואר בתניא פרקים כג וי"לז ובאגרת הקודש סוף סימן כ, כמצוין בהערה 14 — הוא: **וואס תורה -חכמתו של הקב"ה - איז שכל ורוחניות,** — שהתורה, שהיא חכמתו של הקדוש ברוך הוא, היא שכל ורוחניות, **און דורך דעם וואס א איד לערנט תורה קומט צו שלימות אין זיין נפש;** — ועל ידי שיהודי לומד תורה, נפשו באה לידי שלימות; החכמה נקלטת בתוכו. **מצוות זיינען אנגעטאן אין גשמיות'דיקע זאכן,** — "אנגעטאן" — מלובשות: המצוות מלובשות בדברים גשמיים; **איז זייער ענין בעיקר ניט אזוי צוליב דער שלימות פון זיין נפש** — ולכן עיקר ענינן אינו כל כך בשביל שלימות נפשו של המקיים, **נאר צוליב באלייכטן די גשמיות'דיקע וועלט,** — אלא כדי להאיר את העולם הגשמי, **מאכן פון וועלט א דירה לו יתברך בתחתונים.** — לעשות מן העולם דירה לו יתברך בתחתונים, כלשון התניא פרק לו. התורה פועלת בעיקר באדם; המצוות פועלות בעיקר בעולם.

סעיף ד

דערפאר, וועז עס רעדט זיך וועגן חכמה (תורה), איז דער לשון "שקנה חכמה", ער האט אריינבאקומען חכמה פון תורה בנפשו; און וועז עס רעדט זיך וועגן מצוות, איז דער לשון "בא בימים", דורך קיום המצוות האט ער אויפגעטאן א זיכוך אין עולם הזה, וואס וועלט איז אין דעם גדר פון זמן, "ימים".

דערפאר, וועז עס רעדט זיך וועגן חכמה (תורה), איז דער לשון "שקנה חכמה", — לכן, כשמדובר בחכמה, כלומר בתורה, הלשון היא "שקנה חכמה": **ער האט אריינבאקומען חכמה פון תורה בנפשו;** — "אריינבאקומען" — קיבל אל תוכו: הוא הכניס את חכמת התורה אל תוך נפשו, והיא נעשתה קנינו. **און וועז עס רעדט זיך וועגן מצוות, איז דער לשון "בא בימים",** — וכשמדובר במצוות, הלשון היא "בא בימים": **דורך קיום המצוות האט ער אויפגעטאן א זיכוך אין עולם הזה,** — על ידי קיום המצוות פעל זיכוך בעולם הזה, **וואס וועלט איז אין דעם גדר פון זמן, "ימים".** — שהעולם נתון בגדר הזמן, "ימים". לכן הפעולה בעולם נקראת על שם הימים: הזמן הוא מה שמגדיר את העולם כעולם.

סעיף ד

און מיט דעם דיוק פון לשון "ימים" מיינט ער צו אונטערשטרייכן אזא גשמיות וואס איז אונטערגעווארפן די ענדערונגען פון זמן (וואס שינויים איז דער עיקר ענין פון זמן). ווייל עס זיינען פאראן גשמיות'דיקע זאכן וואס זיינען "חזקים כיום הבראם"[15], ווי די צבא השמים, די זון, די שטערן אא"וו, וואס זמן ווירקט ניט קיין ענדערונגען אין זייער חוזק, זיי זיינען אלעמאל אזוי שטארק ווי אין טאג פון זייער באשאפן. און אויך אין ארץ זיינען פאראן זאכן וואס זיינען נצחיים, ווי דער משכן[16], ארון און שמן המשחה[17] וואס משה רבינו האט געמאכט, וואס זיינען באהאלטן געווארן און זיינען אייביק גאנץ. אבער דער עיקר כוונת הבריאה איז צו מאכן א דירה פאר דעם אויבערשטן בתחתונים, "שאין תחתון למטה ממנו"[18], אין די גאר נידעריקסטע ענינים פון עולם הזה וואס פאלן ארונטער די שינויים פון זמן. וואס דאס איז די הדגשה פון בא בימים.

און מיט דעם דיוק פון לשון "ימים" מיינט ער צו אונטערשטרייכן אזא גשמיות וואס איז אונטערגעווארפן די ענדערונגען פון זמן — ובדיוק הלשון "ימים" מתכוון המדרש להדגיש — "אונטערשטרייכן" — גשמיות כזו שהיא "אונטערגעווארפן", משועבדת ונתונה, לשינויי הזמן; **(וואס שינויים איז דער עיקר ענין פון זמן).** — שהרי השינוי הוא עיקר ענינו של הזמן. ובהערה 15 מפנה הרבי לירושלמי ברכות פרק א הלכה א, ולביאור באריכות בספר החקירה לצמח צדק — בהקדמה, היא דיבור המתחיל "שאו מרום עיניכם" הנדפסת בהוספות לספר, ובחלק א פרק ג — ולהמשך "מים רבים" תרל"ו פרק לג. **ווייל עס זיינען פאראן גשמיות'דיקע זאכן וואס זיינען "חזקים כיום הבראם",** — שכן יש דברים גשמיים שהם "חזקים כיום הבראם", כלשון הירושלמי, **ווי די צבא השמים, די זון, די שטערן אא"וו,** — כמו צבא השמים, השמש, הכוכבים וכדומה, **וואס זמן ווירקט ניט קיין ענדערונגען אין זייער חוזק,** — שהזמן אינו פועל בהם שום שינוי בחוזקם; **זיי זיינען אלעמאל אזוי שטארק ווי אין טאג פון זייער באשאפן.** — הם תמיד חזקים כביום שנבראו. **און אויך אין ארץ זיינען פאראן זאכן וואס זיינען נצחיים,** — וגם בארץ יש דברים נצחיים, **ווי דער משכן, ארון און שמן המשחה וואס משה רבינו האט געמאכט,** — כמו המשכן, הארון ושמן המשחה שעשה משה רבינו — המקורות בסוטה דף ט עמוד א (הערה 16) ובכריתות דף ה עמוד ב וברמב"ם פרק ד מהלכות בית הבחירה הלכה א (הערה 17); **וואס זיינען באהאלטן געווארן און זיינען אייביק גאנץ.** — שנגנזו ונשארים שלמים לעולם. אף שהם גשמיים, הזמן אינו שולט בהם. **אבער דער עיקר כוונת הבריאה איז צו מאכן א דירה פאר דעם אויבערשטן בתחתונים,** — אבל עיקר כוונת הבריאה הוא לעשות דירה לקדוש ברוך הוא בתחתונים, **"שאין תחתון למטה ממנו",** — "שאין תחתון למטה ממנו", כלשון התניא פרק לו (הערה 18), **אין די גאר נידעריקסטע ענינים פון עולם הזה וואס פאלן ארונטער די שינויים פון זמן.** — כלומר בענינים הנמוכים ביותר של העולם הזה, אלו שנופלים תחת שינויי הזמן. **וואס דאס איז די הדגשה פון בא בימים.** — וזו ההדגשה שב"בא בימים". לא הגשמיות בכלל, אלא הגשמיות המשתנה, שהיא התחתונה ביותר, ולכן היא המטרה.

עיון

דירה בתחתונים — "שאין תחתון למטה ממנו"

המדרש (תנחומא, נשא טז), כפי שמביאו אדמו"ר הזקן בתניא פרק לו, אומר שנתאוה הקדוש ברוך הוא להיות לו דירה בתחתונים. ואדמו"ר הזקן מוסיף ש"תחתון" פירושו עולם שאין תחתון למטה ממנו בהעלם אלקות — הוא העולם הזה. הרבי מחדד כאן צעד נוסף: בתוך העולם הזה עצמו, הממד התחתון ביותר הוא מה שמשתנה עם הזמן. הכוכבים והמשכן גשמיים אבל אינם משתנים; תכלית הבריאה היא דוקא במקום שבו הדברים עולים ויורדים, נשחקים ומתחלפים. זה מה שהמלה "ימים" מציינת.

תמצית

התורה, חכמתו של הקדוש ברוך הוא, משלימה את נפש הלומד: "שקנה חכמה". המצוות, המלובשות בדברים גשמיים, מזככות את העולם, שמוגדר בזמן: "ימים". ו"ימים" פירושו דוקא העולם המשתנה, מפני שבתחתון ביותר רוצה הקדוש ברוך הוא דירה.

שתי דרכים הפוכות — ואברהם החזיק בשתיהן

לפני הלימוד

אות ה

גדולתו של אברהם היתה שחיבר את שתי המעלות, אף שהן שני סוגי עבודה הפוכים, ולא כל אחד יכול להחזיק בשתיהן. הרבי ממחיש זאת בבית יוסף, רבי יוסף קארו: לפי המסופר בספר מגיד מישרים הובטח לו שיזכה להישרף על קידוש השם, ובפועל לא זכה. אילו זכה — ענין הנוגע לשלימות נפשו, "זקן" — לא היה יכול לחבר את השלחן ערוך, פעולתו בעולם, "בא בימים". היתה לו השניה בלי הראשונה, ונחשב לו הדבר לעונש. אצל אברהם היו שתיהן בשלימות.

מונחים: מגיד מישרים — הספר שבו רשם רבי יוסף קארו את דברי המגיד, המלאך המלמד, שדיבר עמו. **קידוש השם** — מסירת הנפש על קדושת שמו יתברך. **מסירות נפש** — נתינת הנפש עצמה, למעלה מכל חשבון.

סעיף ה

ה. דאס איז געווען די גרויסקייט פון אברהם אבינו, וואס ביי אים זיינען געווען צוזאמען ביידע מעלות: "בזקנה" (אייגענע שלימות) און "בימים" (אויפגעטאן אין וועלט), כאטש די צוויי זאכן זיינען פון צוויי גאנץ באזונדערע, קעגנגעזעצטע סוגים, און ניט אלע קענען האלטן ביי ביידע מדריגות צוזאמען. עס ווערט דערציילט אין ספר מגיד מישרים[19], אז מ'האט צוגעזאגט דעם בית יוסף אז ער וועט זוכה זיין צו פארברענט ווערן אויף קידוש השם. אבער מצד א געוויסער סיבה האט ער לפועל דערצו ניט זוכה געווען.

ה. דאס איז געווען די גרויסקייט פון אברהם אבינו, — זו היתה גדולתו של אברהם אבינו: **וואס ביי אים זיינען געווען צוזאמען ביידע מעלות:** — שאצלו היו שתי המעלות יחד: **"בזקנה" (אייגענע שלימות) און "בימים" (אויפגעטאן אין וועלט),** — "בזקנה", שהיא השלימות העצמית שלו, ו"בימים", שהיא הפעולה בעולם; **כאטש די צוויי זאכן זיינען פון צוויי גאנץ באזונדערע, קעגנגעזעצטע סוגים,** — אף ששני הדברים האלו הם משני סוגים נפרדים לגמרי, "קעגנגעזעצטע" — הפוכים זה לזה; **און ניט אלע קענען האלטן ביי ביידע מדריגות צוזאמען.** — ולא כל אחד יכול לעמוד בשתי המדריגות יחד. העוסק בשלימות נפשו נמשך פנימה, והעוסק בפעולה בעולם נמשך החוצה. **עס ווערט דערציילט אין ספר מגיד מישרים,** — מסופר בספר מגיד מישרים — במקומות אחדים, כמצוין בהערה 19: בריש פרשת בראשית, בפרשת אמור ובפרשת בחוקותי ובכמה מקומות — **אז מ'האט צוגעזאגט דעם בית יוסף אז ער וועט זוכה זיין צו פארברענט ווערן אויף קידוש השם.** — שהבטיחו לבית יוסף שיזכה להישרף על קידוש השם. **אבער מצד א געוויסער סיבה האט ער לפועל דערצו ניט זוכה געווען.** — אבל מחמת סיבה מסוימת, בפועל לא זכה לכך.

סעיף ה

איז פארשטאנדיק, אז אויב ער וואלט זוכה געווען צו אומקומען אויף קידוש השם, - וואס דאס איז אן ענין וואס איז נוגע צו זיין נפש (זקן) - וואלט ער ניט געהאט די מעגלעכקייט צו מחבר זיין דעם שולחן ערוך, שממנו יצאה הוראה לכל ישראל (און עמעצער אנדערש וואלט דאן מחבר געווען דעם שולחן ערוך); און לפועל האט ער טאקע מחבר געווען דעם שולחן ערוך -ער האט אויפגעטאן אין וועלט (בא בימים) - אבער ער האט ניט זוכה געווען צו מסירות נפש, וואס צו שלימות פון זיין נפש איז דאס געווען מערער נוגע און דעריבער איז דאס פארריכטן אלס אן עונש פאר אים.

איז פארשטאנדיק, אז אויב ער וואלט זוכה געווען צו אומקומען אויף קידוש השם, — מובן, שאילו היה זוכה למות על קידוש השם, **- וואס דאס איז אן ענין וואס איז נוגע צו זיין נפש (זקן)** - — וזה ענין הנוגע לנפשו, כלומר מעלת "זקן", שלימותו העצמית — **וואלט ער ניט געהאט די מעגלעכקייט צו מחבר זיין דעם שולחן ערוך, שממנו יצאה הוראה לכל ישראל** — לא היתה לו "מעגלעכקייט", האפשרות, לחבר את השלחן ערוך, שממנו יצאה הוראה לכל ישראל; **(און עמעצער אנדערש וואלט דאן מחבר געווען דעם שולחן ערוך);** — ומישהו אחר היה מחבר או את השלחן ערוך. **און לפועל האט ער טאקע מחבר געווען דעם שולחן ערוך** — ובפועל אכן חיבר את השלחן ערוך, **-ער האט אויפגעטאן אין וועלט (בא בימים) -** — פעל בעולם, וזו מעלת "בא בימים"; **אבער ער האט ניט זוכה געווען צו מסירות נפש,** — אבל לא זכה למסירות נפש, **וואס צו שלימות פון זיין נפש איז דאס געווען מערער נוגע** — שלשלימות נפשו היה הדבר נוגע יותר, **און דעריבער איז דאס פארריכטן אלס אן עונש פאר אים.** — ולכן נחשב לו הדבר כעונש. שני טובות לא יכלו להיות שלו יחד; האחת הוציאה את חברתה. מה שהיה ריוח לכל ישראל, היה לגבי נפשו הפסד.

סעיף ה

אבער ביי אברהם אבינו זיינען געווען ביידע מעלות בשלימות, סיי אין דער עבודה מיט זיך און סיי אין דער עבודה פון באלייכטן די וועלט, ווי געבראכט פריער פון מדרש, אז אברהם "התחיל להאיר".

אבער ביי אברהם אבינו זיינען געווען ביידע מעלות בשלימות, — אבל אצל אברהם אבינו היו שתי המעלות בשלימות, **סיי אין דער עבודה מיט זיך און סיי אין דער עבודה פון באלייכטן די וועלט,** — הן בעבודה עם עצמו, והן בעבודה של הארת העולם, **ווי געבראכט פריער פון מדרש, אז אברהם "התחיל להאיר".** — כמו שהובא לעיל באות ב מן המדרש, שאברהם "התחיל להאיר". אצלו לא באה האחת על חשבון השניה.

תמצית

שלימות פנימית ופעולה בעולם הן דרכים הפוכות; לבית יוסף לא היו שתיהן, והשלחן ערוך שלו בא במחיר מסירות הנפש שהובטחה לו. לאברהם היו שתיהן, בשלימות.

שני אלפים תורה — עבודת החיבור

לפני הלימוד

אות ו

למה מתחילה תקופת התורה מאברהם? מפני שעבודתו היתה הכנה למתן תורה, שכל ענינו חיבור עליונים ותחתונים. משל המדרש: מלך שגזר שבני רומי לא ירדו לסוריא ובני סוריא לא יעלו לרומי; ובמתן תורה ביטל הקדוש ברוך הוא את הגזירה שבין שמים לארץ. לפני אברהם, ב"שני אלפים תוהו", עבדו הצדיקים בקו אחד בלבד — כמו בן עזאי, ש"נפשו חשקה בתורה". אברהם היה הראשון שחיבר את שני הקוים, וזהו ענין התורה: כדברי הרמב"ם, כל התורה ניתנה לעשות שלום.

מונחים: קו — דרך אחת של עבודה, כיוון אחד; כאן: קו "זקן", שלימות הנפש, וקו "בא בימים", הפעולה בעולם. **תהו** — בחסידות: מצב של מדות עזות ונפרדות, שכל אחת תופסת את כל המקום ואינה מניחה מקום לחברתה, ולכן הן נשברות. **התכללות** — שכל מדה כלולה גם מחברתה ונותנת לה מקום; זהו סימן התיקון, היפך התהו. **מעשה אבות סימן לבנים** — מה שעשו האבות הוא סימן, וגם נתינת כח, לבניהם אחריהם.

סעיף ו

ו. על פי זה וועט מען אויך פארשטיין דעם פריער־געבראכטן מאמר פון גמרא, אז פון אברהם אבינו האבן זיך אנגעהויבן די "שני אלפים תורה", ווייל מיט דער עבודה פון אברהם'ען האט זיך אנגעהויבן די הכנה צו מתן תורה, ווי גערעדט כמה פעמים דעם פשט פון "מעשה אבות סימן לבנים"[20], אז די עבודה פון די אבות - וואס דער ערשטער פון זיי איז אברהם אבינו - איז געווען א צוגרייטונג צו מתן תורה.

ו. על פי זה וועט מען אויך פארשטיין דעם פריער־געבראכטן מאמר פון גמרא, — על פי זה יובן גם מאמר הגמרא שהובא לעיל באות ב, **אז פון אברהם אבינו האבן זיך אנגעהויבן די "שני אלפים תורה",** — שמאברהם אבינו התחילו "שני אלפים תורה": **ווייל מיט דער עבודה פון אברהם'ען האט זיך אנגעהויבן די הכנה צו מתן תורה,** — מפני שבעבודתו של אברהם התחילה ההכנה למתן תורה, **ווי גערעדט כמה פעמים דעם פשט פון "מעשה אבות סימן לבנים",** — כמו שדובר כמה פעמים בפירוש "מעשה אבות סימן לבנים" — ובהערה 20 מפנה הרבי לשיחה לעיל בפרשת לך לך ולמה שצוין שם — **אז די עבודה פון די אבות - וואס דער ערשטער פון זיי איז אברהם אבינו - איז געווען א צוגרייטונג צו מתן תורה.** — שעבודת האבות, שהראשון שבהם הוא אברהם אבינו, היתה "צוגרייטונג" — הכנה — למתן תורה. ואם כן, מי שהתחיל את ההכנה, עמו מתחילה התקופה.

סעיף ו

דער אויפטו פון מתן תורה איז צו פארבינדן און פאראייניקן מעלה מיט מטה, ווי עס שטייט אין מדרש[21]: "משל למה הדבר דומה למלך שגזר ואמר בני רומי לא ירדו לסוריא ובני סוריא לא יעלו לרומי, כך כשברא הקב"ה את העולם גזר ואמר השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם, כשביקש ליתן התורה בטל גזירה ראשונה ואמר התחתונים יעלו לעליונים והעליונים ירדו לתחתונים וכו'" - פאר מתן תורה איז געווען א גזירה אז שמים זאלן זיין באזונדער און ארץ באזונדער, ד. ה. אז רוחניות מיט גשמיות זאלן ניט זיין פארבונדן, און ביי מתן תורה האט דער אויבערשטער די גזירה מבטל געווען, און האט געגעבן דעם כוח, דורך קיום המצוות, צו מחבר זיין און מייחד זיין שמים מיט ארץ.

דער אויפטו פון מתן תורה איז צו פארבינדן און פאראייניקן מעלה מיט מטה, — "אויפטו" — הפעולה, החידוש שנפעל: פעולתו של מתן תורה היא לקשר ולאחד את המעלה עם המטה, **ווי עס שטייט אין מדרש:** — כמו שכתוב במדרש — שמות רבה פרשה יב, ג, כמצוין בהערה 21: **"משל למה הדבר דומה למלך שגזר ואמר בני רומי לא ירדו לסוריא ובני סוריא לא יעלו לרומי,** — משל למלך שגזר ואמר שבני רומי לא ירדו לסוריא, ובני סוריא לא יעלו לרומי; **כך כשברא הקב"ה את העולם גזר ואמר השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם,** — כך, כשברא הקדוש ברוך הוא את העולם, גזר ואמר: "השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם"; **כשביקש ליתן התורה בטל גזירה ראשונה ואמר התחתונים יעלו לעליונים והעליונים ירדו לתחתונים וכו'"** — וכשביקש לתת את התורה, ביטל את הגזירה הראשונה ואמר: התחתונים יעלו לעליונים, והעליונים ירדו לתחתונים, וכולי. **- פאר מתן תורה איז געווען א גזירה אז שמים זאלן זיין באזונדער און ארץ באזונדער,** — והרבי מפרש את המשל: לפני מתן תורה היתה גזירה ששמים יהיו לחוד וארץ לחוד, **ד. ה. אז רוחניות מיט גשמיות זאלן ניט זיין פארבונדן,** — כלומר, שרוחניות וגשמיות לא יהיו קשורות זו בזו; **און ביי מתן תורה האט דער אויבערשטער די גזירה מבטל געווען,** — ובמתן תורה ביטל הקדוש ברוך הוא את הגזירה, **און האט געגעבן דעם כוח, דורך קיום המצוות, צו מחבר זיין און מייחד זיין שמים מיט ארץ.** — ונתן את הכח, על ידי קיום המצוות, לחבר ולייחד שמים עם ארץ. החידוש של מתן תורה אינו רק גילוי של חכמה עליונה, אלא היכולת לחבר את שני העולמות שהיו מופרדים.

סעיף ו

און די הכנה צום חיבור פון מעלה און מטה ביי מתן תורה, האט אנגעהויבן אברהם אבינו דורך דעם וואס אין זיין עבודה האבן זיך פאראייניקט דער מעלה מיטן מטה. מעלה - די עבודה וואס איז נוגע לשלימות נשמתו (זקן); און מטה - די עבודה צו אויפטאן אין גשמיות (בא בימים).

און די הכנה צום חיבור פון מעלה און מטה ביי מתן תורה, — ואת ההכנה לחיבור המעלה והמטה שבמתן תורה **האט אנגעהויבן אברהם אבינו דורך דעם וואס אין זיין עבודה האבן זיך פאראייניקט דער מעלה מיטן מטה.** — התחיל אברהם אבינו, בכך שבעבודתו התאחדו המעלה והמטה. **מעלה - די עבודה וואס איז נוגע לשלימות נשמתו (זקן);** — "מעלה" — העבודה הנוגעת לשלימות נשמתו, והיא מעלת "זקן", **און מטה - די עבודה צו אויפטאן אין גשמיות (בא בימים).** — ו"מטה" — העבודה לפעול בגשמיות, והיא מעלת "בא בימים". מה שמתן תורה עשה בעולם כולו — חיבור שמים וארץ — עשה אברהם קודם לכן בתוך עבודתו שלו, בצירוף שתי המעלות.

סעיף ו

די צדיקים וואס זיינען געווען פאר אברהם אבינו, אין די "שני אלפים תוהו" (די ערשטע צוויי טויזנט יאר פון דער וועלט־באשאפונג, וואס זיינען געווען "תוהו", אן ענין מתן תורה אפילו ניט די הכנה לזה), איז זייער עבודה געווען בלויז אין איין קו פון די צוויי סארטן עבודה (כידוע אז אין מדות פון תוהו[22] איז ניט געווען קיין התכללות, יעדער מדה האט ניט געגעבן קיין ארט פאר א צווייטער): אדער די עבודה פון "זקן" אליין (אזוי ווי בן עזאי, וואס זיין עבודה איז געווען אין אן אופן פון תוהו, ניט -לשבת יצרה, האט ער געזאגט[23] "נפשי חשקה בתורה", ער האט זיך אפגעגעבן נאר מיט לערנען תורה און ניט געווואלט האבן צו טאן מיט וועלט), אדער די עבודה פון "בא בימים" אליין[24]. ערשט אברהם אבינו האט פארבונדן אין עבודה ביידע קוים צוואמען.

די צדיקים וואס זיינען געווען פאר אברהם אבינו, אין די "שני אלפים תוהו" — הצדיקים שהיו לפני אברהם אבינו, ב"שני אלפים תוהו", **(די ערשטע צוויי טויזנט יאר פון דער וועלט־באשאפונג, וואס זיינען געווען "תוהו",** — אלפיים השנים הראשונות לבריאת העולם, שהיו "תוהו", **אן ענין מתן תורה אפילו ניט די הכנה לזה),** — בלי ענין מתן תורה, ואפילו בלי ההכנה לו — **איז זייער עבודה געווען בלויז אין איין קו פון די צוויי סארטן עבודה** — עבודתם היתה רק בקו אחד משני סוגי העבודה; **(כידוע אז אין מדות פון תוהו איז ניט געווען קיין התכללות,** — כידוע, שבמדות של תוהו לא היתה התכללות — ובהערה 22 מפנה הרבי לדיבור המתחיל "והארץ היתה תהו" משנת תקס"ח, וללקוטי תורה פרשת אמור, ביאור על פסוק "והניף" — **יעדער מדה האט ניט געגעבן קיין ארט פאר א צווייטער):** — כל מדה לא נתנה מקום לחברתה. **אדער די עבודה פון "זקן" אליין** — או העבודה של "זקן" לבדה, **(אזוי ווי בן עזאי, וואס זיין עבודה איז געווען אין אן אופן פון תוהו, ניט -לשבת יצרה,** — כמו בן עזאי, שעבודתו היתה באופן של תוהו, ולא "לשבת יצרה" — כלומר לא לישוב העולם; **האט ער געזאגט "נפשי חשקה בתורה",** — ולכן אמר "נפשי חשקה בתורה", כמובא ביבמות דף סג עמוד ב (הערה 23); **ער האט זיך אפגעגעבן נאר מיט לערנען תורה און ניט געווואלט האבן צו טאן מיט וועלט),** — הוא עסק רק בלימוד התורה, ולא רצה שיהיה לו עסק עם העולם; **אדער די עבודה פון "בא בימים" אליין.** — או העבודה של "בא בימים" לבדה. ובהערה 24 מבאר הרבי שאין זה סותר למאמר רבותינו זכרונם לברכה שעד אברהם היה העולם מתנהג באפילה, אף שגם בשני אלפים תוהו היו צדיקים שעיקר עבודתם היה להאיר את העולם: מכיון שחסרה להם העבודה של "זקן שקנה חכמה" — ובקנין, הדבר הוא כמו שהוא בכל תקפו, אלא שיצא מרשות לרשות, כמבואר בתורה אור ריש פרשת משפטים — ומכיון שהחכמה, שהיא אור, לא היתה אצלם בבחינת קנין, פשוט שלא יכלו להמשיכה בעולם באופן ובדרגא של קנין, אלא רק בהתלבשות ובהעלמות; ולכן עדיין היתה זו אפילה. **ערשט אברהם אבינו האט פארבונדן אין עבודה ביידע קוים צוזאמען.** — "ערשט" — רק, לא לפני: רק אברהם אבינו חיבר בעבודתו את שני הקוים יחד.

סעיף ו

און דערפאר שטעלט זיך דער מדרש און ברענגט ארויס די ביידע מעלות דוקא ביי אברהם'ען - הגם די מעלות פון "זקן בא בימים" צוזאמען זיינען געווען אויך ביי יהושע און דוד (ווי עס ווערט געבראכט אין מדרש דארטן) - ווייל אברהם אבינו איז געווען דער ערשטער וואס האט איינגעשטעלט דעם דרך פון מחבר זיין ביידע קוים, און מיט אים האבן זיך אנגעהויבן די "שני אלפים תורה", וואס דער סדר פון תורה איז צו פאראייניקן און כולל זיין פארשידענע קוים, ווי עס שטייט אין רמב"ם[25]: "שכל התורה ניתנה לעשות שלום בעולם" (די גאנצע תורה איז געגעבן געווארן צו מאכן שלום אין וועלט), און דער ענין פון שלום איז דאך חיבור והתכללות פון ענינים וואס נויטיקן זיך אין מאכן שלום צווישן זיי.

און דערפאר שטעלט זיך דער מדרש און ברענגט ארויס די ביידע מעלות דוקא ביי אברהם'ען — ולכן "שטעלט זיך" — עומד ומדגיש — המדרש ומוציא את שתי המעלות דוקא אצל אברהם, - **הגם די מעלות פון "זקן בא בימים" צוזאמען זיינען געווען אויך ביי יהושע און דוד** — אף שהמעלות "זקן בא בימים" יחד היו גם אצל יהושע ואצל דוד, שגם עליהם נאמר לשון זה, **(ווי עס ווערט געבראכט אין מדרש דארטן)** - — כמובא במדרש שם; **ווייל אברהם אבינו איז געווען דער ערשטער וואס האט איינגעשטעלט דעם דרך פון מחבר זיין ביידע קוים,** — מפני שאברהם אבינו היה הראשון ש"איינגעשטעלט" — קבע וייסד — את הדרך של חיבור שני הקוים, **און מיט אים האבן זיך אנגעהויבן די "שני אלפים תורה",** — ועמו התחילו "שני אלפים תורה", **וואס דער סדר פון תורה איז צו פאראייניקן און כולל זיין פארשידענע קוים,** — שסדר התורה הוא לאחד ולכלול קוים שונים, **ווי עס שטייט אין רמב"ם:** — כמו שכתוב ברמב"ם, בסוף הלכות חנוכה (הערה 25): **"שכל התורה ניתנה לעשות שלום בעולם" (די גאנצע תורה איז געגעבן געווארן צו מאכן שלום אין וועלט),** — "שכל התורה ניתנה לעשות שלום בעולם"; **און דער ענין פון שלום איז דאך חיבור והתכללות פון ענינים וואס נויטיקן זיך אין מאכן שלום צווישן זיי.** — וענין השלום הוא הרי חיבור והתכללות של ענינים "וואס נויטיקן זיך" — שצריכים — שיעשו שלום ביניהם, כלומר ענינים שונים ואף הפוכים. שלום אינו השוואה, אלא החזקת ההפכים יחד. ומשום כך הראשון שחיבר את הקוים הוא גם ראש תקופת התורה.

עיון

תהו ותיקון

בחסידות, "תהו" הוא שם למצב של מדות עזות ונפרדות שאינן יכולות לדור יחד — כל אחת ממלאה את כל המקום ואינה מניחה מקום לחברתה, ולכן הן "נשברות". "תיקון" הוא מצב ההתכללות, שבו המדות כלולות זו בזו. הערה 22 מפנה למאמר אדמו"ר הזקן "והארץ היתה תהו" ולליקוטי תורה, פרשת אמור. הרבי ממפה את אלפיים השנים הראשונות על התהו: צדיקים גדולים, כל אחד בקו אחד. אברהם מתחיל את התיקון — והתורה, ש"עושה שלום", היא הכלי של אותה התכללות.

תמצית

מתן תורה ביטל את ההפרדה בין שמים לארץ. אברהם הכין לכך בכך שאיחד את שני הקוים — השלימות הפנימית והפעולה בעולם. לפניו, כל צדיק הלך בקו אחד, וזה סימן התהו. סדר התורה הוא שלום: הפכים מחוברים.

ההוראה: שני הקוים כאחד

לפני הלימוד

אות ז

כל סיפור שבתורה הוא הוראה בעבודה, וכך גם "ואברהם זקן בא בימים". יש מי שרודף רק אחר הפעולה בעולם ושוכח את עצמו; ויש מי שרודף רק אחר קנינים לנפשו — וכיון שכל קנין מוסיף צער על מה שעדיין חסר, הוא עסוק תמיד בעצמו ואינו מאיר את סביבתו. ההוראה של "זקן בא בימים": שני הקוים צריכים להיות יחד.

מונחים: זקן — "זה שקנה חכמה": שלימות נפשו של האדם, הקנין הפנימי. **בא בימים** — שכל יום ויום מלא במעשים טובים: הפעולה בעולם, בימים עצמם. **קו** — דרך של עבודה; "שני קוים" הם שני אופני עבודה הפכיים. **יחוד והתכללות** — חיבור הדברים השונים, באופן שכל אחד כלול גם מחברו.

סעיף ז

ז. אזוי ווי אלע סיפורים פון תורה איז אויך דער סיפור פון "ואברהם זקן בא בימים" א הוראה[26] אין אונזער עבודה.

ז. אזוי ווי אלע סיפורים פון תורה — כשם שכל הסיפורים שבתורה אינם רק מעשה שהיה, **איז אויך דער סיפור פון "ואברהם זקן בא בימים" א הוראה אין אונזער עבודה** — כך גם הסיפור "ואברהם זקן בא בימים" הוא הוראה בעבודתנו שלנו ["אונזער" — שלנו]. עד כאן ביאר הרבי מה היו שתי המעלות אצל אברהם עצמו; מכאן ואילך הוא שואל מה הן תובעות מכל אחד מאיתנו. ובהערה 26 מציין לזהר חלק שלישי, דף נג עמוד ב.

סעיף ז

עס זיינען דא אזעלכע וואס יאגן זיך כסדר נאר צו אויפטאן אין וועלט און אויף דעם וואס עס טוט זיך מיט זיי אליין פארגעסן זיי; אנדערע, ווידער, יאגן זיך נאר צו איינשאפן קנינים פאר זייער נפש, זיינען זיי כסדר פארנומען מיט זיך - ווייל וואס מער קנינים נפשיים א מענטש באקומט אריין, אלץ מער ווייטיק האט ער דערפון וואס עס פעלט אים נאך, "ויוסיף דעת יוסיף מכאוב"[27], און "מי שיש לו מנה רוצה מאתים"[28] (וועט עס האט הונדערט וויל צוויי הונדערט, אויך אין קניני הנפש) -און זיי טוען ניט אויף צו באלייכטן די סביבה ארום זיי.

עס זיינען דא אזעלכע וואס יאגן זיך כסדר נאר צו אויפטאן אין וועלט — ישנם אנשים שרודפים תמיד ["יאגן זיך" — רצים ונחפזים] רק כדי לפעול ולהשיג דבר בעולם, **און אויף דעם וואס עס טוט זיך מיט זיי אליין פארגעסן זיי;** — ואת מה שנעשה עם עצמם הם שוכחים. זהו "בא בימים" בלי "זקן": פעולה בלי שלימות פנימית. **אנדערע, ווידער, יאגן זיך נאר צו איינשאפן קנינים פאר זייער נפש, זיינען זיי כסדר פארנומען מיט זיך** — ואחרים, להיפך, רודפים רק לרכוש קנינים לנפשם, ולכן הם עסוקים תמיד בעצמם. וזהו "זקן" בלי "בא בימים". **ווייל וואס מער קנינים נפשיים א מענטש באקומט אריין, אלץ מער ווייטיק האט ער דערפון וואס עס פעלט אים נאך,** — והטעם שאינם יוצאים מעצמם: ככל שאדם קונה יותר קנינים רוחניים, כך גדל צערו על מה שעדיין חסר לו, **"ויוסיף דעת יוסיף מכאוב", און "מי שיש לו מנה רוצה מאתים" (וועט עס האט הונדערט וויל צוויי הונדערט, אויך אין קניני הנפש)** — כלשון הכתוב בקהלת פרק א, פסוק יח (הערה 27), "ויוסיף דעת יוסיף מכאוב"; וכמאמר "מי שיש לו מנה רוצה מאתים" — והרבי מדגיש בסוגריים שהדבר נכון גם בקנינים של הנפש, ולא רק בממון. ובהערה 28 מציין לקהלת רבה פרשה א, יג; לשערי תשובה לרבינו יונה שער ב, כז; ולרבינו בחיי בסוף פרשת חיי שרה. **און זיי טוען ניט אויף צו באלייכטן די סביבה ארום זיי.** — ולכן אינם פועלים דבר להאיר את הסביבה שסביבם. הרעב לעוד אינו מניח להם להרים את עיניהם מעצמם. שני הטיפוסים חסרים, כל אחד בצד אחר.

סעיף ז

איז אויף דעם די הוראה פון "זקן בא בימים" אז עס דארפן זיין ביידע קוים צוזאמען, ווייל ווי געוועדט פריער, איז דער סדר פון תורה יחוד והתכללות.

איז אויף דעם די הוראה פון "זקן בא בימים" אז עס דארפן זיין ביידע קוים צוזאמען, — ועל זה באה ההוראה של "זקן בא בימים": צריכים להיות שני הקוים יחד ["ביידע קוים צוזאמען" — שני הקוים ביחד], שלימות הנפש ופעולה בעולם, ולא אחד על חשבון חברו. **ווייל ווי געוועדט פריער, איז דער סדר פון תורה יחוד והתכללות.** — מפני שכפי שנתבאר לעיל (בסעיף ו), סדרה של התורה הוא יחוד והתכללות: כל התורה ניתנה לעשות שלום, ושלום הוא חיבור של הפכים. ומי שהולך בקו אחד בלבד, אפילו בקו נעלה, עדיין לא נכנס לסדר של תורה.

תמצית

יש מי שחי רק כלפי חוץ ושוכח את עצמו, ויש מי שחי רק כלפי פנים, והרעב לעוד אינו מניח לו להאיר את סביבתו. "זקן בא בימים" של אברהם אומר: שניהם, יחד.

ובכל זאת, חסידות מטה אל "בא בימים"

לפני הלימוד

אות ח

שני הקוים נצרכים — ובכל זאת חסידות שמה את עיקר ההדגשה על "בא בימים". הטעם מן המשנה: "יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא". העולם הבא הוא תענוג הנברא; תשובה ומעשים טובים גורמים תענוג לבורא, ואין ביניהם ערך. כך גם שלימות הנפש אין לה ערך לגבי העבודה לעשות מן העולם המשתנה דירה. ובזמננו, ובמדינה זו — שהשינוי מגיע בה עד הלבוש של כל יום — עבודה זו עיקרית ביותר.

מונחים: בא בימים — העבודה בעולם, למלא את הימים עצמם. **תענוג הנברא** — ההנאה שהנברא מקבל, וזהו שכר העולם הבא. **תענוג הבורא** — מה שהקדוש ברוך הוא מתענג, כביכול, מעבודת האדם למטה. **דירה בתחתונים** — כוונת הבריאה: שהקדוש ברוך הוא רצה שתהיה לו דירה דוקא בעולם התחתון. **שינוי** — ההשתנות של הזמן והגשמיות, ההפך ממי שאמר "אני הוי' לא שניתי".

סעיף ח

ח. הגם אז עס מוזן זיין ביידע קוים, פונדעסטוועגן לייגט חסידות מער דעם עיקר־הדגשה אויף דער עבודה פון "בא בימים".

ח. הגם אז עס מוזן זיין ביידע קוים, — אף על פי שצריכים להיות שני הקוים, כפי שנתבאר בסעיף הקודם, **פונדעסטוועגן לייגט חסידות מער דעם עיקר־הדגשה אויף דער עבודה פון "בא בימים".** — בכל זאת ["פונדעסטוועגן" — אף על פי כן] חסידות שמה את עיקר ההדגשה דוקא על העבודה של "בא בימים", הפעולה בעולם. אין זו סתירה: שני הקוים נדרשים, אבל משקלם אינו שוה.

סעיף ח

ווען מען עס פארשטיין לויט דעם ווי חסידות איז מבאר דעם מאמר רז"ל[29] "יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא" (עס איז בעסער איין שעה פון תשובה און מעשים טובים אויף דער וועלט פון דעם גאנצן לעבן אין עולם הבא). ווייל חיי העולם הבא ווי הויך דאס זאל ניט זיין, איז עס נאר דער תענוג וואס דער נברא האט, אבער פון דער עבודה אין תשובה ומעשים טובים האט תענוג דער בורא, וואס דער תענוג הבורא איז באין ערוך העכער פון תענוג הנברא, ווייל נברא האט דאך קיין שום ערך ניט לגבי בורא, און דערפאר איז א סך בעסער איין שעה פון תשובה און מעשים טובים אין עולם הזה פון דעם גאנצן תענוג אין עולם הבא. על דרך זה האט די עבודה פון "זקן" (שלימות נפשו) קיין ערך ניט לגבי דער עבודה פון "בא בימים", וואס דוקא דורך דער עבודה פון טאן מיט וועלט פירט זיך אויס די כוונה פון דירה בתחתונים און דאס ברענגט תענוג צום בורא.

וועט מען עס פארשטיין לויט דעם ווי חסידות איז מבאר דעם מאמר רז"ל "יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא" — ונבין זאת לפי מה שחסידות מבארת את מאמר רבותינו זכרונם לברכה במשנה אבות פרק ד, משנה יז (הערה 29, ושם מציין גם להמשך וככה תרל"ז פרק יב): "יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא", **(עס איז בעסער איין שעה פון תשובה און מעשים טובים אויף דער וועלט פון דעם גאנצן לעבן אין עולם הבא).** — והרבי מפרש את הלשון ביידיש: טובה שעה אחת של תשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל החיים כולם בעולם הבא. **ווייל חיי העולם הבא ווי הויך דאס זאל ניט זיין, איז עס נאר דער תענוג וואס דער נברא האט,** — מפני שחיי העולם הבא, יהיו גבוהים ככל שיהיו, אינם אלא התענוג שיש לנברא; **אבער פון דער עבודה אין תשובה ומעשים טובים האט תענוג דער בורא,** — ואילו מן העבודה בתשובה ומעשים טובים מתענג הבורא עצמו, **וואס דער תענוג הבורא איז באין ערוך העכער פון תענוג הנברא, ווייל נברא האט דאך קיין שום ערך ניט לגבי בורא,** — ותענוג הבורא גבוה מתענוג הנברא באין ערוך — לא רק יותר, אלא בלי שום יחס — שהרי הנברא אין לו שום ערך לגבי הבורא, **און דערפאר איז א סך בעסער איין שעה פון תשובה און מעשים טובים אין עולם הזה פון דעם גאנצן תענוג אין עולם הבא.** — ולכן טובה הרבה שעה אחת של תשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל התענוג שבעולם הבא. ההשוואה אינה בין שני שכרים לאדם, אלא בין מה שהאדם מקבל ובין מה שהוא נותן. **על דרך זה האט די עבודה פון "זקן" (שלימות נפשו) קיין ערך ניט לגבי דער עבודה פון "בא בימים",** — ועל דרך זה, העבודה של "זקן", שלימות נפשו של האדם, אין לה ערך לגבי העבודה של "בא בימים"; **וואס דוקא דורך דער עבודה פון טאן מיט וועלט פירט זיך אויס די כוונה פון דירה בתחתונים און דאס ברענגט תענוג צום בורא.** — שהרי דוקא על ידי העבודה של עסק עם העולם מתקיימת הכוונה של דירה בתחתונים, וזה מה שגורם תענוג לבורא. שלימות הנפש היא, בסופו של דבר, מעלתו של הנברא; הדירה בתחתונים היא רצונו של הבורא.

סעיף ח

דערפאר האבן די רביים אזויפיל געמאנט די אויספירונג פון דער כוונה עליונה דוקא אין ענינים תחתונים ביותר, ביז צו ענינים גשמיים וואס פאלן אונטער די שינויים פון זמן גאר שטארק.

דערפאר האבן די רביים אזויפיל געמאנט די אויספירונג פון דער כוונה עליונה דוקא אין ענינים תחתונים ביותר, — ולכן רבותינו נשיאינו תבעו ["געמאנט" — דרשו ותבעו] כל כך את קיום הכוונה העליונה דוקא בענינים התחתונים ביותר, **ביז צו ענינים גשמיים וואס פאלן אונטער די שינויים פון זמן גאר שטארק.** — עד לענינים גשמיים, שנופלים תחת שינויי הזמן במידה חזקה מאד. ככל שהדבר נמוך ומשתנה יותר, כך הוא מקום מתאים יותר לדירה.

סעיף ח

דער תכלית ועיקר העבודה פון דירה בתחתונים איז אין דער היינטיקער צייט א סך מער ווי אמאל; דוקא איצט, אין א זמן פון חושך והעלם, און בפרט אין דער מדינה, וואו מ'יאגט זיך נאך גשמיות, נאך אזעלכע גשמיות וואס שטייען אין ענדערונגען, ביז דאס דריקט זיך אויס אפילו אויך[30] אין לבושים, אז יעדן טאג דארף מען האבן אן אנדער לבוש, און אויב מען טוט ניט אזוי מיינט מען אז עס פעלט אין שלימות. איז דוקא דא און איצט איז דער עיקר העבודה צו מאכן פון די ענינים וואס שטייען ביותר אין שינויים א דירה און א כלי צו "אני הוי' לא שניתי"[31].

דער תכלית ועיקר העבודה פון דירה בתחתונים איז אין דער היינטיקער צייט א סך מער ווי אמאל; — התכלית ועיקר העבודה של דירה בתחתונים גדולים בזמננו ["היינטיקער צייט" — הזמן של היום] הרבה יותר מאשר בעבר; **דוקא איצט, אין א זמן פון חושך והעלם, און בפרט אין דער מדינה, וואו מ'יאגט זיך נאך גשמיות, נאך אזעלכע גשמיות וואס שטייען אין ענדערונגען,** — דוקא עכשיו, בזמן של חושך והעלם, ובפרט במדינה זו, שבה רודפים אחר גשמיות — ולא סתם גשמיות, אלא גשמיות כזו שעומדת תמיד בשינויים, **ביז דאס דריקט זיך אויס אפילו אויך אין לבושים, אז יעדן טאג דארף מען האבן אן אנדער לבוש, און אויב מען טוט ניט אזוי מיינט מען אז עס פעלט אין שלימות.** — עד שהדבר מתבטא אפילו בלבושים: בכל יום צריך לבוש אחר, ומי שאינו עושה כן חושב שחסר לו בשלימות. ובהערה 30 מציין הרבי לתחילת המאמר דיבור המתחיל "מזמור שיר חנוכת", בלקוטי תורה סוף פרשת ברכה. **איז דוקא דא און איצט איז דער עיקר העבודה צו מאכן פון די ענינים וואס שטייען ביותר אין שינויים א דירה און א כלי צו "אני הוי' לא שניתי".** — ולכן דוקא כאן ועכשיו עיקר העבודה הוא לעשות מן הענינים העומדים ביותר בשינויים דירה וכלי למי שאמר "אני הוי' לא שניתי" (מלאכי פרק ג, פסוק ו; הערה 31). הקדוש ברוך הוא שאינו משתנה כלל נעשה בן בית דוקא במקום המשתנה ביותר; והחושך של הזמן והמקום אינו סיבה לסגת, אלא הוא עצמו מה שעושה אותם לחשובים ביותר.

תמצית

תענוג הבורא ממעשים בעולם הזה אין לו ערך לגבי כל שכר הנפש; לכן "בא בימים" גובר על "זקן". וככל שמקום חי יותר בשינוי — הזמן הזה, המדינה הזו, לבושיה — כך הוא המקום לעשות דירה למי שאינו משתנה.

המצוות המתנדנדות — הן השליחות

לפני הלימוד

אות ט

"בא בימים" נוגע גם לאדם בתוך עצמו. לכל אחד יש מצוות שהוא מקיים בקביעות, ויש מצוות שעולות ויורדות אצלו. השכל אומר להשקיע במה שעומד — שהרי הוא נראה קשור יותר לנקודת הנפש. ההוראה הפוכה: לפי כתבי האריז"ל לכל נשמה יש מצוה מיוחדת לה, והקושי עצמו מגלה היכן היא — ולכן היצר הרע עומד כנגדה. אל יתייאש אדם ממה שמתרופף אצלו, אפילו מספקות באמונה; יתחזק דוקא שם, ויעזרו לו מלמעלה.

מונחים: נקודת היהדות — עצם הקשר של יהודי עם הקדוש ברוך הוא, שלמעלה מן השינויים. **שינוי** — עליות וירידות בקיום המצוות מזמן לזמן. **יצר הרע** — הכח שבאדם המתנגד לעבודתו, ועומד חזק יותר דוקא כנגד עיקר תפקידו. **דירה בתחתונים** — הכוונה שהקדוש ברוך הוא תהיה לו דירה דוקא בעולם התחתון, ובכלל זה בחלקים המשתנים של האדם עצמו.

סעיף ט

ט. די עבודה פון "בא בימים" דארף זיין ניט נאר בנוגע צו טאן מיט א צווייטן, נאר אויך בנוגע צו טאן מיט זיך אליין.

ט. די עבודה פון "בא בימים" דארף זיין ניט נאר בנוגע צו טאן מיט א צווייטן, — העבודה של "בא בימים" צריכה להיות לא רק בעסק עם הזולת ["א צווייטן" — אדם אחר], **נאר אויך בנוגע צו טאן מיט זיך אליין.** — אלא גם בעסק של האדם עם עצמו. עד כאן דובר על העולם שבחוץ; כאן מתברר שגם בתוך האדם יש "ימים" — חלקים משתנים — שבהם צריך לפעול.

סעיף ט

יעדער איד האט געוויסע מצוות וועלכע ער איז מקיים שטאנדהאפטיק און דויערהאפטיק: ביי איינעם איז עס די מצוה פון צדקה, וואס אין איר איז ער מער איינגעוואוינט; ביי א צווייטן איז עס די מצוה פון קריאת שמע, וואס אין איר איז ער שטענדיק אפגעהיט, און ביי א דריטן איז עס אן אנדער מצוה. פאראן אבער מצוות וועלכע דער איד איז ניט מקיים אלע מאל גלייך, נאר זיי ענדערן זיך ביי אים פון צייט צו צייט, און ניט אלע צייטן זיינען גלייך. אויף די מצוות דארף ער א סך הארעוועז אויף צו מקיים זיין זיי ווי עס דארף צו זיין.

יעדער איד האט געוויסע מצוות וועלכע ער איז מקיים שטאנדהאפטיק און דויערהאפטיק: — לכל יהודי יש מצוות מסוימות שהוא מקיים בקביעות ובהתמדה ["שטאנדהאפטיק און דויערהאפטיק" — באופן יציב ומתמיד]: **ביי איינעם איז עס די מצוה פון צדקה, וואס אין איר איז ער מער איינגעוואוינט;** — אצל אחד זו מצות צדקה, שבה הוא רגיל יותר; **ביי א צווייטן איז עס די מצוה פון קריאת שמע, וואס אין איר איז ער שטענדיק אפגעהיט, און ביי א דריטן איז עס אן אנדער מצוה.** — אצל שני זו מצות קריאת שמע, שבה הוא נזהר תמיד; ואצל שלישי מצוה אחרת. **פאראן אבער מצוות וועלכע דער איד איז ניט מקיים אלע מאל גלייך,** — אבל יש ["פאראן" — ישנן] מצוות שהיהודי אינו מקיים בכל פעם באותה מידה, **נאר זיי ענדערן זיך ביי אים פון צייט צו צייט, און ניט אלע צייטן זיינען גלייך.** — אלא הן משתנות אצלו מזמן לזמן, ולא כל הזמנים שוים. **אויף די מצוות דארף ער א סך הארעוועז אויף צו מקיים זיין זיי ווי עס דארף צו זיין.** — ועל מצוות אלו עליו לעמול הרבה ["הארעוועז" — לעבוד קשה, לטרוח] כדי לקיים אותן כראוי.

סעיף ט

קען מען דאך טראכטן: צוליב וואס זאל איך הארעווען אויף די ענינים וואס האלטן זיך ניט ביי מיר? ס׳איז דאך בעסער צו אריינלייגן מיין יגיעה און השתדלות אין די ענינים וואס האבן ביי מיר יא א קיום, און דורך דעם קען איך דאך מער אויפטאן. נאך מער: דערפון וואס די געוויסע מצוות האבן ביי אים מער קיום און ווערן ביי אים ניט געענדערט איז דאך (לכאורה אדער באמת) א ראי׳ אז זיי זיינען טיפער פארבונדן מיט נקודת נפשו, מיט זיין נקודת היהדות וואס זי איז העכער פאר שינויים -במילא איז דאך דער שכל מחייב, אז עס לוינט זיך בעסער צו אויסנוצן די כוחות אויף די ענינים וואס זיינען פארבונדן מיט נקודת נשמתו.

קען מען דאך טראכטן: צוליב וואס זאל איך הארעווען אויף די ענינים וואס האלטן זיך ניט ביי מיר? — ולכאורה אפשר לחשוב: לשם מה אטרח על הענינים שאינם מחזיקים מעמד אצלי? **ס׳איז דאך בעסער צו אריינלייגן מיין יגיעה און השתדלות אין די ענינים וואס האבן ביי מיר יא א קיום, און דורך דעם קען איך דאך מער אויפטאן.** — הלא עדיף להשקיע את יגיעתי והשתדלותי בענינים שיש להם אצלי קיום, ועל ידי זה אפעל יותר. זו טענה של תועלת: היכן ההשקעה מביאה יותר פרי. **נאך מער: דערפון וואס די געוויסע מצוות האבן ביי אים מער קיום און ווערן ביי אים ניט געענדערט** — ויתירה מזו: מכך שמצוות מסוימות מתקיימות אצלו יותר ואינן משתנות אצלו, **איז דאך (לכאורה אדער באמת) א ראי׳ אז זיי זיינען טיפער פארבונדן מיט נקודת נפשו,** — יש בזה, לכאורה או באמת — הרבי משאיר זאת פתוח — ראיה שהן קשורות בעומק יותר עם נקודת נפשו, **מיט זיין נקודת היהדות וואס זי איז העכער פאר שינויים** — עם נקודת היהדות שבו, שהיא למעלה מן השינויים; שהרי מה שקשור לנקודה שאינה משתנה, מסתבר שגם הוא לא ישתנה. **-במילא איז דאך דער שכל מחייב, אז עס לוינט זיך בעסער צו אויסנוצן די כוחות אויף די ענינים וואס זיינען פארבונדן מיט נקודת נשמתו.** — ממילא השכל מחייב שכדאי יותר [״לוינט זיך״ — משתלם] לנצל את הכוחות לענינים הקשורים בנקודת נשמתו. זו טענה שניה, טענה של עומק. שתי הטענות נשמעות נכונות, ושתיהן עומדות להידחות.

סעיף ט

האבן מיר אבער די הוראה, אז דער עיקר העבודה איז "בא בימים", דוקא מיט דער עבודה אין די זאכן וואס שטייען אין שינויים, פירט מען אויס די כוונה פון דירה בתחתונים. ווי עס שטייט אין כתבי האריז״ל און ס׳איז מבואר אין חסידות[32], אז יעדער נשמה האט איר באזונדערע מצוה, אן אויפגאבע אויפצוטאן אין ספעציעלע ענינים, וואס דורך זיי פירט זי אויס דעם תכלית פון איר אראפקומען אין עולם הזה. און פון דעם גופא וואס געוויסע ענינים קומען דעם אידן אן שווער איז א באווייז אז אין זיי באשטייט דוקא זיין עיקר אויפגאבע; ווייל זיי זיינען עיקר תפקידו, שטעלט זיך דער יצר הרע שטארקער קעגן זיי, ניט צו דערלאזן זייער דורכפירונג[33].

האבן מיר אבער די הוראה, אז דער עיקר העבודה איז "בא בימים", — אבל יש לנו ההוראה שעיקר העבודה הוא "בא בימים", **דוקא מיט דער עבודה אין די זאכן וואס שטייען אין שינויים, פירט מען אויס די כוונה פון דירה בתחתונים.** — שדוקא בעבודה בדברים העומדים בשינויים מתקיימת הכוונה של דירה בתחתונים — וזה נכון בתוך האדם כמו בעולם. **ווי עס שטייט אין כתבי האריז״ל און ס׳איז מבואר אין חסידות, אז יעדער נשמה האט איר באזונדערע מצוה,** — וכמו שכתוב בכתבי האריז״ל ומבואר בחסידות — בהערה 32 מציין הרבי לאגרת הקודש סוף סימן ז, לשיחת שושן פורים ה׳ש״ת, ולקונטרס יב תמוז ה׳תש״ח שבספר המאמרים תש״ח — שלכל נשמה יש מצוה מיוחדת לה, **אן אויפגאבע אויפצוטאן אין ספעציעלע ענינים, וואס דורך זיי פירט זי אויס דעם תכלית פון איר אראפקומען אין עולם הזה.** — תפקיד [״אויפגאבע״] לפעול בענינים מיוחדים, שעל ידם היא משלימה את תכלית ירידתה לעולם הזה. **און פון דעם גופא וואס געוויסע ענינים קומען דעם אידן אן שווער איז א באווייז אז אין זיי באשטייט דוקא זיין עיקר אויפגאבע;** — ומעצם העובדה שענינים מסוימים קשים ליהודי יש הוכחה [״באווייז״] שדוקא בהם עומד עיקר תפקידו. **ווייל זיי זיינען עיקר תפקידו, שטעלט זיך דער יצר הרע שטארקער קעגן זיי, ניט צו דערלאזן זייער דורכפירונג.** — מפני שהם עיקר תפקידו, היצר הרע מתייצב כנגדם בחוזק יותר, כדי שלא להניח לו לבצע אותם (ובהערה 33 מפנה הרבי לשיחת פרשת בראשית לעיל). ההתנגדות עצמה היא סימן הדרך: היצר הרע אינו מבזבז את כחו על מה שאינו חשוב.

סעיף ט

און דאס מאנט מען ביי יעדן אידן: ער זאל ניט מיואש ווערן דערפון וואס געוויסע ענינים פון תורה און מצוה זיינען ביי אים ניט געגנוג דויערהאפט און ער פילט אין זיי אן אפשוואכונג פון צייט צו צייט; און אפילו אויב עס פאלן אים אריין ח"ו ספיקות אין ענינים פון אמונה, דארף ער אויך דערפון ניט ווערן ביאוש, נאר אדרבה, ער זאל הארעווען אויף צו פארשטארקן אט־די אלע ענינים וואס ענדערן זיך ביי אים - און אז ער וועט אזוי טאן, וועט מען אים געוויס העלפן מלמעלה.

און דאס מאנט מען ביי יעדן אידן: **ער זאל ניט מיואש ווערן דערפון וואס געוויסע ענינים פון תורה און מצוה זיינען ביי אים ניט געגנוג דויערהאפט** — שלא יתייאש מכך שענינים מסוימים של תורה ומצוות אינם יציבים אצלו די הצורך, **און ער פילט אין זיי אן אפשוואכונג פון צייט צו צייט;** — והוא מרגיש בהם היחלשות מזמן לזמן; **און אפילו אויב עס פאלן אים אריין ח"ו ספיקות אין ענינים פון אמונה,** — ואפילו אם נופלים לו, חס ושלום, ספקות בענייני אמונה, **דארף ער אויך דערפון ניט ווערן ביאוש,** — גם מזה אסור לו לבוא לידי יאוש; **נאר אדרבה, ער זאל הארעווען אויף צו פארשטארקן אט־די אלע ענינים וואס ענדערן זיך ביי אים** — אלא אדרבה, יעמול לחזק דוקא את כל הענינים האלה המשתנים אצלו, שהרי בהם תפקידו, - **און אז ער וועט אזוי טאן, וועט מען אים געוויס העלפן מלמעלה.** — וכאשר יעשה כן, בודאי יעזרו לו מלמעלה. החולשה אינה ראיה שהדבר אינו "שלו"; היא ראיה שזו משימתו.

עיון

"לכל נשמה מצוה מיוחדת לה" — הערה 32

דברי האריז"ל, כפי שהובאו בחסידות (אגרת הקודש סימן ז, והשיחות של הרבי הריי"צ המצוינות בהערה 32): כל הנשמות קשורות בכל המצוות, אבל כל נשמה יורדת לשם תפקיד מיוחד שרק היא יכולה להשלים. הרבי מוסיף כאן סימן לזיהוי: את התפקיד הזה מוצאים במקום שבו פוגשים את ההתנגדות הגדולה ביותר. היצר הרע אינו מוציא את כחו להגן על מה שאינו חשוב. המצוה שמתרופפת שוב ושוב אינה ראיה שאין היא "אתה"; היא ראיה שהיא המשימה שלך.

בעבודה

לעבוד היכן שזה מתנדנד. [הרהור עורך:] בחר מצוה אחת שאתה מקיים "לסירוגין". לפי שיחה זו אין זה סימן לעזוב אותה ולהשקיע במקום אחר; זה המקום שבו, קרוב לודאי, ירדה נשמתך לתקן. חזק אותה שבוע אחד, בלי לחכות להרגשה שהיא "באמת שלך".

תמצית

"בא בימים" בתוך האדם: המצוות שעולות ויורדות אינן שוליות — המאבק מסמן אותן כשליחותה המיוחדת של הנשמה. אל תתייאש, אפילו מספקות; התחזק דוקא שם, והעזרה באה מלמעלה.

התשובות: תמים, שנים, ושרה

לפני הלימוד

אות י

עכשיו נפתרות שלוש השאלות של סעיף א. "צדיק" יכול להיקרא גם מי שעובד בקו אחד; "תמים" פירושו שלימות — שני הקוים יחד, הסדר שהתחיל עם שני אלפים תורה. לכן "הן תמימים" הוא סיבה ל"שנותם תמימים": "שנה" מלשון "שינוי" — הם עושים שלמים אפילו את הענינים המשתנים והתחתונים ביותר. ושרה היא הדוגמא, מפני שמאברהם ושרה התחילה ההכנה למתן תורה. ואף הפשט מתאים: נשמתה "פרחה" — תנועה מן העולם ולמעלה, מסוג "זקן" — ובכל זאת שנותיה היו תמימות, מסוג "בא בימים".

מונחים: תמימים — שלמים: מי שעבודתם כוללת את שני הקוים ומחברת אותם. **צדיקים** — תואר שיכול לחול גם על עבודה בקו אחד. **שני אלפים תוהו / שני אלפים תורה** — שני האלפים הראשונים לבריאה, בלי תורה ובלי הכנה לה, לעומת האלפים שמאברהם ואילך. **כליון** — כלות הנפש: תשוקת הנשמה לצאת מן הגוף ולהידבק למעלה.

סעיף י

י. איצט וועט קלאר ווערן דער לשון פון מאמר רז"ל "כשם שהן תמימים כך שנותם תמימים", און אויך די מעלה פון תואר "תמימים" אויף דעם תואר "צדיקים"[34]: צדיקים קען מען אויך אנרופן די וואס טוען זייער עבודה אין קיום התורה און מצוות בלויז אין איין קו, ווי ס'איז געווען אין די "שני אלפים תוהו". אבער דער אויפטו פון תואר תמימים איז, אז זייער טאן איז א גאנצקייט, אין ביידע קוים צוזאמען, דער סדר וואס עס האט זיך אנגעהויבן מיט די "שני אלפים תורה".

י. איצט וועט קלאר ווערן דער לשון פון מאמר רז"ל "כשם שהן תמימים כך שנותם תמימים", — עכשיו יתבהר הלשון של מאמר רבותינו זכרונם לברכה "כשם שהן תמימים כך שנותם תמימים", **און אויך די מעלה פון תואר "תמימים" אויף דעם תואר "צדיקים":** — וגם המעלה של התואר "תמימים" על התואר "צדיקים". בהערה 34 מעיר הרבי מפירוש הריטב"א לעבודה זרה דף ו, ריש עמוד א: "תמים" — לבריות, "צדיק" — אצל הקדוש ברוך הוא; ובספירות: צדיק הוא צדיק עליון או צדיק תחתון, ואילו "תמים" הוא ספירת המלכות, כנסת ישראל, הכוונת את כל הספירות שלמעלה ממנה. ומציין עוד לשיחת כא כסלו תער"ג (בספר תורת שלום עמוד קעח ואילך), ומעיר שהיא לכאורה באופן אחר ממה שנאמר כאן. **צדיקים קען מען אויך אנרופן די וואס טוען זייער עבודה אין קיום התורה און מצוות בלויז אין איין קו,** — "צדיקים" אפשר לקרוא גם לאלה שעובדים את עבודתם בקיום התורה והמצוות רק ["בלויז" — בלבד] בקו אחד, **ווי ס'איז געווען אין די "שני אלפים תוהו".** — כפי שהיה בשני אלפים תוהו, שבהם היו צדיקים גדולים, אבל כל אחד בקו אחד בלבד (כמבואר בסעיף ו). **אבער דער אויפטו פון תואר תמימים איז, אז זייער טאן איז א גאנצקייט, אין ביידע קוים צוזאמען,** — אבל מה שמוסיף ["אויפטו" — הפעולה, החידוש] התואר "תמימים" הוא שעשייתם היא שלימות ["גאנצקייט"], בשני הקוים יחד, **דער סדר וואס עס האט זיך אנגעהויבן מיט די "שני אלפים תורה".** — הסדר שהתחיל עם שני אלפים תורה, מאברהם אבינו. [בזה נענית השאלה השניה של סעיף א: מה מוסיף "תמימים" על "צדיקים".]

סעיף י

און דערפאר איז אויך פארשטאנדיק וואס "הן תמימים" איז א סיבה אויף "שנותם תמימים": כשם ווי זיי זיינען "תמימים", אז זייער עבודה איז א תמימה, און זיי מאכן גאנץ און פאראייניקן די צוויי קוים וואס זיינען קעגנגעזעצט איינער צום צווייטן, אזוי איז אויך "שנותם תמימים", אז אויך "שנותם" (שנה מלשון שינוי), די סאמע נידעריקסטע ענינים המשתנים מאכן זיי פאר תמימים.

און דערפאר איז אויך פארשטאנדיק וואס "הן תמימים" איז א סיבה אויף "שנותם תמימים": — ולכן מובן גם מדוע "הן תמימים" הוא סיבה ל"שנותם תמימים": **כשם ווי זיי זיינען "תמימים", אז זייער עבודה איז א תמימה,** — כשם שהם "תמימים", כלומר עבודתם שלמה, **און זיי מאכן גאנץ און פאראייניקן די צוויי קוים וואס זיינען קעגנגעזעצט איינער צום צווייטן,** — והם משלימים ומאחדים את שני הקוים, שהם הפכיים זה לזה, **אזוי איז אויך "שנותם תמימים", אז אויך "שנותם" (שנה מלשון שינוי), די סאמע נידעריקסטע ענינים המשתנים מאכן זיי פאר תמימים.** — כך גם "שנותם תמימים": שאף את "שנותם" — ו"שנה" היא מלשון "שינוי" — כלומר את הענינים המשתנים הנמוכים ביותר ["די סאמע נידעריקסטע" — התחתונים שבתחתונים], הם עושים לשלמים. אין כאן שכר של אריכות ימים על שלימות העבודה, אלא המשך שלה: מי שעבודתו מחברת את שני הקוים, מחבר ממילא גם את העולם המשתנה אל מה שאינו משתנה. [בזה נענית השאלה השלישית: מדוע "הן תמימים" הוא הסיבה ל"שנותם תמימים".]

סעיף י

און דעריבער זיינען די חז"ל מתאר שרה'ן (ביי איר פטירה) מיט דער מעלה פון תמימים, ווייל פון אברהם ושרה האט זיך אנגעהויבן די הכנה צו מתן תורה, "שני אלפים תורה", דער סדר העבודה פון תורה תמימה, די גאנצקייט און פאראייניקונג פון פארשידענע קוים.

און דעריבער זיינען די חז"ל מתאר שרה'ן (ביי איר פטירה) מיט דער מעלה פון תמימים, — ולכן חז"ל מתארים את שרה, בשעת פטירתה, במעלה של "תמימים", **ווייל פון אברהם ושרה האט זיך אנגעהויבן די הכנה צו מתן תורה, "שני אלפים תורה",** — מפני שמאברהם ושרה התחילה ההכנה למתן תורה, שני אלפים תורה, **דער סדר העבודה פון תורה תמימה, די גאנצקייט און פאראייניקונג פון פארשידענע קוים.** — סדר העבודה של "תורה תמימה": השלימות והאיחוד של קוים שונים. ושרה, שותפתו של אברהם בפתיחת הסדר הזה, היא הראויה להיקרא בשם "תמימים". [בזה נענית השאלה הראשונה: מדוע שרה דוקא היא הדוגמא.]

סעיף י

דאס איז אויך מתאים מיט דעם פירוש הפשוט וואס מ'האט פריער דערמאנט, אז דער טעם וואס דער מדרש דערציילט, אז ביי שרה'ן איז געווען שנים תמימות, צוליב דער נייעס, וואס הגם אז "פרחה נשמתה" צוליב בשורת העקידה, איז פונדעסטוועגן געווען שנותי' תמימות - איז עס אזוי אויך אין פנימיות הענין, ווי גערעדט פריער: "פרחה נשמתה", איז א תנועה פון כליון, ארויס פון וועלט און ציען זיך צו העכער, איז עס דאך ניט אין סוג פון "בא בימים", פון טאן אין וועלט, נאר אין סוג פון "זקן שקנה חכמה"; שטרייכט ער אונטער דעריבער אין מדרש, אז פונדעסטוועגן, צוזאמען דערמיט איז ביי איר אויך געווען שנותי' תמימות, די עבודה פון "בא בימים".

דאס איז אויך מתאים מיט דעם פירוש הפשוט וואס מ'האט פריער דערמאנט, — וזה מתאים גם עם הפירוש הפשוט שהוזכר לעיל (בסעיף א): **אז דער טעם וואס דער מדרש דערציילט, אז ביי שרה'ן איז געווען שנים תמימות, צוליב דער נייעס,** — שהטעם שהמדרש מספר ששנותיה של שרה היו תמימות הוא מפני החידוש ["נייעס" — דבר חדש], **וואס הגם אז "פרחה נשמתה" צוליב בשורת העקידה, איז פונדעסטוועגן געווען שנותי' תמימות** — שאף על פי ש"פרחה נשמתה" מחמת בשורת העקידה, בכל זאת היו שנותיה תמימות. **- איז עס אזוי אויך אין פנימיות הענין, ווי גערעדט פריער:** — כך הוא גם בפנימיות הענין, על פי מה שנתבאר לעיל: **"פרחה נשמתה", איז א תנועה פון כליון, ארויס פון וועלט און ציען זיך צו העכער,** — "פרחה נשמתה" היא תנועה של כליון: יציאה מן העולם והימשכות למעלה, **איז עס דאך ניט אין סוג פון "בא בימים", פון טאן אין וועלט, נאר אין סוג פון "זקן שקנה חכמה";** — ואם כן היא מסוג "בא בימים", העשייה בעולם, אלא מסוג "זקן שקנה חכמה", שלימות הנפש; **שטרייכט ער אונטער דעריבער אין מדרש, אז פונדעסטוועגן, צוזאמען דערמיט איז ביי איר אויך געווען שנותי' תמימות, די עבודה פון "בא בימים".** — ולכן מדגיש ["שטרייכט אונטער" — מקו תחתיו] המדרש, שבכל זאת, יחד עם זה, היו לה גם "שנותיה תמימות" — העבודה של "בא בימים". אפילו במיתתה חיברה שרה את שני הקוים: הנשמה פרחה למעלה, והשנים למטה נשארו שלמות.

תמצית

"צדיק" יכול להיות בקו אחד; "תמים" הוא שניהם, מחוברים. השלימות הזו מגיעה עד ה"שנים" — "שנה" מלשון "שינוי". שרה היא הדוגמא, מפני שמאברהם ושרה התחיל סדר החיבור של התורה. ואפילו במיתתה, כשנשמתה פרחה למעלה, היו שנותיה למטה תמימות.

שבת מברכים כסלו

לפני הלימוד

אות יא

קשר אחרון ללוח השנה: שבת זו היא גם שבת מברכים חודש כסלו, החודש השלישי מתשרי, שבו נתגלתה פנימיות התורה. פנימיות התורה היא שלימות ההתכללות של שני הקוים: הזהר אומר שאין שם לא קושיות ולא מחלוקות — רק שלום. [ובשנת תשפ"ז, כמו בשנת תשכ"ב, חלה שבת פרשת חיי שרה שוב בשבת מברכים כסלו.]

מונחים: שבת מברכים — השבת שלפני ראש חודש, שבה מברכים את החודש הבא. **פנימיות התורה** — החלק הפנימי של התורה, תורת הקבלה והחסידות, לעומת נגלה דתורה. **החודש השלישי** — כסלו, השלישי בספירה מתשרי.

סעיף יא

יא. מ׳קען אויך זאגן בהנ״ל א ספעציעלע שייכות לויט דער קביעות פון האי״יאר, וואס דער שבת איז אויך שבת מברכים חודש כסלו, דער חודש השלישי[35] אין וועלכן ס׳איז נתגלה געווארן פנימיות התורה, און ענין פון פנימיות התורה איז דאך די שלימות ההתכללות פון ביידע קוים, ווי עס שטייט אין זוהר[36] אויף פנימיות התורה: "דלית תמן לא קשיא מסטרא דרע ולא מחלוקות מרוח הטומאה", דארט זיינען ניטא קיין קשיות און קיין מחלוקות, נאר שלום והתכללות.

יא. מ׳קען אויך זאגן בהנ״ל א ספעציעלע שייכות לויט דער קביעות פון האי״יאר, — אפשר לומר גם, על פי האמור לעיל, קשר מיוחד לקביעות השנה הזו, **וואס דער שבת איז אויך שבת מברכים חודש כסלו,** — שהשבת הזו היא גם שבת מברכים חודש כסלו, **דער חודש השלישי אין וועלכן ס׳איז נתגלה געווארן פנימיות התורה,** — החודש השלישי, שבו נתגלתה פנימיות התורה. בהערה 35 מציין הרבי ללקוטי שיחות חלק א, פרשת וישלח סעיף טז: בחודש השלישי לניסן — חודש של צדיקים — היתה התגלות נגלה דתורה, במתן תורה; ובחודש השלישי לתשרי — חודש של בעלי תשובה — היתה התגלות פנימיות התורה. **און ענין פון פנימיות התורה איז דאך די שלימות ההתכללות פון ביידע קוים,** — וענינה של פנימיות התורה הוא שלימות ההתכללות של שני הקוים — אותו חיבור שבו עסקה כל השיחה, **ווי עס שטייט אין זוהר אויף פנימיות התורה: "דלית תמן לא קשיא מסטרא דרע ולא מחלוקות מרוח הטומאה",** — כמו שכתוב בזהר על פנימיות התורה (חלק שלישי, דף קכד עמוד ב, והובא ונתבאר באגרת הקודש סימן כו; הערה 36): "שאין שם לא קושיא מצד הרע ולא מחלוקות מרוח הטומאה", **דארט זיינען ניטא קיין קשיות און קיין מחלוקות, נאר שלום והתכללות.** — כלומר, שם אין ["ניטא" — אין] לא קושיות ולא מחלוקות, אלא שלום והתכללות. וכאן נסגר המעגל: התורה כולה ניתנה לעשות שלום, ופנימיותה היא השלום בשלימותו — אותה תמימות שהתחילה מאברהם ושרה.

סעיף יא

(משיחת ש״פ חיי שרה, מבה״ח כסלו, תשכ"ב)

(משיחת ש״פ חיי שרה, מבה״ח כסלו, תשכ"ב) — מן השיחה של שבת פרשת חיי שרה, שבת מברכים החודש כסלו, שנת תשכ"ב. השיחה נאמרה ביידיש, והיא נדפסה בלקוטי שיחות חלק שלישי, עמודים 772–780.

תמצית

כסלו גילה את פנימיות התורה, שאין בה מחלוקות — רק שלום והתכללות: אותה תמימות שהתחילה מאברהם ושרה.

הערות המקור, כפי שנדפסו

כל שלושים ושש ההערות הנדפסות, כלשון הדפוס. במקום שיש מה להוסיף — מה ההערה טוענת, לאן היא מפנה — נוספה שורה קצרה. לכל ציון מעמד כפי שצוין — חיבור אמיתי, מובא כפי שנדפס, והמקום הפנימי לא נבדק כאן בנפרד.

1 ב"ר פנ"ח, א. כפי שצוין

2 תהלים לז, יח. כפי שצוין

3 שמות כג, כו. כפי שצוין

4 ראה ב"ר פס"ג, יב: ה' שנים שמנע הקב"ה מחייו. — בראשית רבה: חמש שנים נמנעו מחייו של אברהם. כפי שצוין

5 מבשורה המצערת שנעקד (ב"ר פנ"ח, ה. וראה פדר"א פל"ב). או מרוב שמחה (כפירוש ריב"א עה"ת - ומביא דוגמא מכתובות סב, ב -או כמסופר בס' הישר). — שני טעמים לפטירת שרה: מצער הבשורה שנעקד, או מרוב שמחה. כפי שצוין

6 פ"י. — תניא פרק י — הגדרת הצדיק. כפי שצוין

7 ב"ר פנ"ט, ו. כפי שצוין

8 ברכות כח, א. כפי שצוין

9 יחזקאל לג, כד. וראה פירוש הצ"צ ע"פ זה (נעתק בסה"מ השי"ת ע' 144). — מפנה לפירוש הצמח צדק על "אחד היה אברהם", הנעתק בספר המאמרים תש"י. כפי שצוין

10 שמו"ר פט"ו, כו. ב"ר פ"ב, ג. כפי שצוין

11 ע"ז ט, א. כפי שצוין

12 קדושין לב, ב (וכגירסת התו"כ, וכבפרש"י - ל' נוטריקן. וכפי שמדייק בזה בטעמי מצות ס"פ קדושים - כי הוא נקרא זה). — הדרשה "זקן — זה שקנה חכמה", דרך נוטריקון. כפי שצוין

13 ראה זח"א רכד, א. תו"א טז, א. עט, ב. יהל אור קלט, טז, ה. — הפירוש "בא בימים" — באו עמו כל ימיו. כפי שצוין

14 ראה תניא פכ"ג ופל"ז. אגה"ק סו"ס כ'. כפי שצוין

15 ראה ירושלמי ברכות פ"א ה"א. ונתבאר בארוכה בס' החקירה להצ"צ בהקדמה (הוא ד"ה שאו מרום עיניכם. נדפס בהוספות לס' הנ"ל) ובח"א פ"ג. המשך מים רבים תרל"ו פל"ג. — "חזקים כיום הבראם" — ומקור הביאור בספר החקירה לצמח צדק. כפי שצוין

16 סוטה ט, א. כפי שצוין

17 כריתות ה, ב. רמב"ם פ"ד מהלכות בית הבחירה ה"א. כפי שצוין

18 תניא פל"ו. כפי שצוין

19 ר"פ בראשית סד"ה הלא לך למנדע. ופי' אמור ד"ה אח"כ פי' לי'. ופי' בחוקותי ד"ה ביום הנזכר. ובכ"מ. — מגיד מישרים — ספר דברי המגיד שלמד עם רבי יוסף קארו. כפי שצוין

20 ראה לעיל פ' לך לך ובהמצוין שם. — "לעיל" — בכרך זה, בפרשת לך לך. כפי שצוין

21 שמו"ר פי"ב, ג. כפי שצוין

22 ראה ד"ה והארץ היתה תהו תקס"ח. לקו"ת אמור ביאור ע"פ והניף. — על מדות התהו, שאין בהן התכללות. כפי שצוין

23 יבמות סג, ב. כפי שצוין

24 וא"ז סותר למרז"ל עד אברהם הי' העולם מתנהג באפילה, אף שגם בשני אלפים תהו היו צדיקים שעיקר עבודתם הי' להאיר את העולם - דכיון שהי' חסר להם בהעבודה דזקן שקנה חכמה (דבקנין, הדבר הוא כמו שהוא בכל תקפו וכו', ורק שיצא מרשות לרשות (עיין תו"א ר"פ משפטים)), וכיון שאין החכמה (אור) בקנין אצלם פשיטא שאין יכולים להמשיכה באופן ודרגא דקנין בעולם כ"א בהתלבשות והעלמות וכו'. וה"ז אפילה עדיין. — ההערה מיישבת: לפני אברהם היו צדיקים שהאירו את העולם, ובכל זאת היה העולם "באפילה" — מפני שחסרה להם החכמה הנקנית. כפי שצוין

25 סוף הלכות חנוכה. כפי שצוין

26 ראה זח"ג נג, ב. כפי שצוין

27 קהלת א, יח. כפי שצוין

28 ראה קה"ר פ"א, יג. שע"ת לר"י ב, כו. בחיי ס"פ חיי שרה. — "מי שיש לו מנה רוצה מאתים" — גם בקניני הנפש. כפי שצוין

29 אבות פ"ד, מ"ז. וראה המשך וככה תרל"ז פי"ב. כפי שצוין

30 ראה רד"ה מזמור שיר חנוכת (לקו"ת ס"פ ברכה). כפי שצוין

31 מלאכי ג, ו. כפי שצוין

32 אגה"ק סוס"ז. שיחת שושן פורים ה'ש"ת. קונטרס י"ב תמוז ה'תש"ח (בסה"מ תש"ח). — על השליחות המיוחדת של כל נשמה. כפי שצוין

33 ראה ג"כ לעיל פ' בראשית. — "לעיל" — בכרך זה, בפרשת בראשית. כפי שצוין

34 להעיר מפי' הריטב"א ע"ז ו, רע"א: תמים לבריות צדיק אצל הקב"ה. ובספירות: צדיק עליון או צדיק תחתון. תמים - ספי' המל'; כנס"י כונסת כל הספירות שלמעלה הימנה. וראה שיחת כ"א כסלו תער"ג (תו"ש ע' קעח ואילך) - שהוא לכאורה באופן אחר מהנ"ל. — הריטב"א: תמים לבריות, צדיק אצל הקדוש ברוך הוא; ובספירות — תמים הוא המלכות. ומציין ששיחת כ"א כסלו תער"ג מבארת לכאורה באופן אחר. כפי שצוין

35 ראה לקוטי שיחות ח"א פ' וישלח סעיף טז: שבחודש השלישי לניסן (צדיקים) הי' התגלות נגלה דתורה, ובחודש השלישי לתשרי (בעלי תשובה) הי' התגלות פנימיות התורה. עי"ש בארוכה. — החודש השלישי לניסן — גילוי נגלה דתורה; החודש השלישי לתשרי, הוא כסלו — גילוי פנימיות התורה. כפי שצוין

36 זח"ג קכד, ב. הובא ונתבאר באגה"ק סי' כו. כפי שצוין

מה נבדק, וכיצד

זיהוי

לקוטי שיחות חלק ג, פרשת חיי שרה, עמודים 780–772 · משיחת שבת פרשת חיי שרה, מברכים כסלו ה'תשכ"ב · בלשון אידיש. **שיחה, ולא מאמר.**

המקור

שני עדים: הנוסח הדיגיטלי של הכרך, השומר את צורות הדפוס, ונוסח האידיש שבמהדורת "שיחות באנגלית", שנסדר בנפרד. השניים הושוו מלה במלה. ההבדלים שנשארו הם פתיחת ראשי תיבות וכתיב חסר בעד השני, ושני צירופים שנמצאים רק בו (ראה להלן).

תיקוני קריאה

בנוסח הדיגיטלי נמצאו שגיאות קריאה של אותיות, והעד השני הכריע בהן: "וואם" ל"וואס" (22), "עם" ל"עס" (22), "דאם" ל"דאס" (4), "נאף" ל"נאך" (2), "אוים" ל"אויס" (2), ועוד כעשרים תיקונים בודדים — ובהם "נורא" ל"בורא", "שוועה" ל"שוועך", "בשליחות" ל"בשלימות". מקפי סוף שורה חוברו. בהערות תוקנו שש קריאות (כגון "בם"" ל"בס"", ו"התו"ב" ל"התו"כ"). כל הרשימה בקובץ המקור של המהדורה.

שני צירופים לבדיקה

בסעיף ו, אחרי "עדער מדה", העד השני מוסיף "האט מאיר געווען באזונדער און"; ובסעיף ח, בתרגום הרבי למשנה, מוסיף "וואס מען לעבט". ייתכן שהן שורות שנשמטו מן הנוסח הדיגיטלי. המהדורה אינה מדפיסה אותן, ומסמנת אותן לבדיקה מול הכרך הנדפס.

ההערות

כל ההערות כפי שצוין, מעד אחד בלבד — הנוסח הדיגיטלי של ההערות הנדפסות. העד השני פותח בהן ראשי תיבות ומשנה הפניות ("לעיל" ל"לקוטי שיחות חלק ג"), ולכן לא שימש להן אלא לתיקון קריאה.

מה שאינו נטען

המהדורה אינה משחזרת את חלוקת השורות או העמודים של הדפוס. היא אינה טוענת שאימתה את המקום הפנימי של שום חיבור שמעמדו "כפי שצוין". הביאור אינו טוען דבר מעבר למה שנטען במהדורה האנגלית של אותה שיחה, או למה שהמקור עצמו אומר; הרהור "בעבודה" מסומן כהרהור עורך.

> **שיטת העבודה.** מודגש הוא לשון השיחה כלשונה; רגיל הוא ביאור. לכל ציון מעמד, ונאמר מה נבדק ומה לא. "חוס מוטעה בדברי תורה הוא עוול של ממש ולא שגיאת סידור, ולכן שום דבר כאן אינו נאמר בבטחון גדול מזה שנבדק בו.

הוכן על ידי שמעון רוזנברג · Reshimu · OpenChassidus · "כשם שהן תמימים כך שנותם תמימים"